

Tasavertaiset työmarkkinat -työryhmän muistio

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:1

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä.

Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar.

Tasavertaiset työmarkkinat -työryhmän muistio

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:1

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto
Meritullinkatu 10, Helsinki
PL 29, 00023 Valtioneuvosto

<http://www.minedu.fi/julkaisut/index.html>
Yliopistopaino, Helsinki 2004

ISBN 952-442-683-8 (nid.)
ISBN 952-442-684-6 (PDF)
ISSN 1458-8102

Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:1

Kuvailulehti

Julkaisija
Opetusministeriö

Julkaisun päivämäärä
27.1.2004

Tekijät (toimielimestä: toimielimen nimi, puheenjohtaja, sihteeri) Tasavertaiset työmarkkinat -työryhmä Puheenjohtaja: Petri Pohjonen Sihteeri: Kari Nyyssölä	Julkaisun laji Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä Toimeksiantaja Opetusministeriö Toimielimen asettamispvm 1.10.2001 Dnro 35/043/2001		
Julkaisun nimi (myös ruotsinkielinen) Tasavertaiset työmarkkinat- työryhmän muistio (Promemoria av arbetsgruppen jämställd arbetsmarknad)			
Julkaisun osat Muistio + liite			
Tiivistelmä <p>Opetusministeriö asetti 1.10.2001 työryhmän Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelmien (2000 ja 2001) mukaista "Tasavertaiset työmarkkinat" – hanketta varten vuosiksi 2001–2003, jonka tehtävänä oli</p> <ul style="list-style-type: none"> - tehdä suunnitelma lyhyen ja pitkän aikavälin toimenpiteistä, joilla vaikutetaan koululaisten ja opiskelijoiden oppiaine- ja linjavalintoihin sekä seurata suunnitelman ja käynnistettävien toimenpiteiden toteutumista ja vaikutuksia ja - tehdä suunnitelma toimenpiteistä, joilla vaikutetaan työpaikkakulttuureihin siten, että myös alalle ei-tyypillisen sukupuolen edustajat viihtyvät työpaikalla ja heillä on uramahdollisuuksia sekä seurata suunnitelman ja käynnistettävien toimenpiteiden toteutumista ja vaikutuksia. <p>Ongelmana on usein nähty, että tytöt eivät ole riittävän kiinnostuneita matematiikan ja luonnontieteiden opiskelusta sekä teknologiasta. Tämän vuoksi työryhmä esittää, että luonnontieteiden opiskelussa olisi siirryttävä nykyistä enemmän yhteisöllisiin, kokeellisiin ja laboratorityöpainotteisiin työtapoihin. Työryhmä esittää myös, että uusissa perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa oleva ihminen ja teknologia- aihekokonaisuus viedään koulutuksen järjestäjien ja koulujen opetussuunnitelmiin siten, että se lisää myös tyttöjen kiinnostusta teknologiaa kohtaan</p> <p>Työryhmä pitää ensiarvoisen tärkeänä, että ylioppilastutkinnon rakennekokeiluun liittyvät päätökset tehdään jo kevään 2004 aikana. Työryhmän kanta on, että lopullisissa päätöksissä otetaan huomioon rakennekokeilun myönteinen vaikutus matematiikan kirjoittamisen lisääntymiseen.</p> <p>Oppilaanohjauksen kehittäminen on keskeinen keino lieventää segregaatiota. Tyttöjen ja poikien erilaiset oppimistavat sekä oppilaiden sukupuolittain eriytyneet ammattitavoitteet vaativat erityistä huomiota sekä opinto-ohjaajilta että opettajilta. Lisäksi opettajilta ja opinto-ohjaajilta vaaditaan entistä enemmän työelämän tuntemusta. Nämä seikat tulee ottaa huomioon opettajien ja opinto-ohjaajien perus- ja täydennyskoulutuksessa. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittämisessä tulee hyödyntää myös alueellista oppilaitos- ja työelämäyhteistyötä.</p> <p>Tasa-arvosuunnitelmaa voidaan työpaikoilla tukea erilaisilla tasa-arvoa lisäävillä toimintavoilla. Tasa-arvosuunnittelua tulee työpaikoilla sekä oppilaitoksissa vahvistaa sekä tähän liittyviä hyviä käytänteitä (esim. MIRROR-hanke) tulee levittää. Tasa-arvoon liittyvää tiedotusta on myös lisättävä. Tasa-arvovaatimus tulee sisällyttää mahdollisuuksien mukaan kaikkiin julkista rahoitusta saaviin työelämän kehittämisprojekteihin. Lisäksi sellaisia hankkeita tulee lisätä, jotka kannustavat miehiä hakeutumaan naisvaltaisille aloille.</p>			
Avainsanat Tasa-arvo, sukupuoli, segregaatio, koulutusvalinnat, työmarkkinat			
Muut tiedot			
Sarjan nimi ja numero Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2004:1	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-683-8 (nid.) 952-442-684-6 (PDF)	
Kokonaissivumäärä 48 + liite	Kieli suomi	Hinta	Luottamuksellisuus julkinen
Jakaja Yliopistopaino		Kustantaja Opetusministeriö	

Presentationsblad

Utgivare
Undervisningsministeriet

Utgivningsdatum
27.1.2004

Författare (uppgifter om organets namn, ordförande, sekreterare) Arbetsgruppen för en jämställd arbetsmarknad Ordförande: Petri Pohjonen Sekreterare: Kari Nyyssölä	Typ av publication Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar		
	Uppdragsgivare Undervisningsministeriet		
	Datum för tillsättande av organet 1.10.2001	Dnr 35/043/2001	
Publikation (även den finska titeln) Promemoria av arbetsgruppen jämställd arbetsmarknad (Tasavertaiset työmarkkinat- työryhmän muistio)			
Publikationens delar Promemoria + bilaga			
Sammandrag <p>Undervisningsministeriet tillsatte 1.10.2001 i enlighet med handlingsplanerna för Finlands sysselsättningspolitik (2000 och 2001) en arbetsgrupp för projektet "Jämställd arbetsmarknad" för åren 2001-2003. Arbetsgruppen fick i uppdrag att</p> <ul style="list-style-type: none"> - göra upp en plan för åtgärder på kortare och längre sikt i syfte att påverka skolelevs och studerandes ämnes- och linjeval och följa upp hur planen och åtgärderna förverkligas och vilka följder de får - göra upp en plan för åtgärder som påverkar arbetsplatskulturerna så, att också representanter för det kön som är icke-typiskt för branschen trivs på arbetsplatsen och har möjlighet att avancera i karriären samt att följa upp hur planen och åtgärderna förverkligas och vilka följder de får <p>Som ett problem upplevs ofta att flickor inte är tillräckligt intresserade av studier i matematik och naturvetenskap samt teknologi. Arbetsgruppen föreslår därför att man i de naturvetenskapliga studierna i allt högre grad övergår till kollegiala och experimentella arbetssätt samt arbetsätt som bygger på laboratoriearbete. Arbetsgruppen föreslår vidare att ämneshelheten Människan och teknologin i de nya grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen förs in i utbildningsanordnarnas och skolornas läroplaner på ett sådant sätt att det är ägnat att öka även flickornas intresse för teknologi.</p> <p>Arbetsgruppen anser det vara viktigt att besluten gällande studentexamensförsöket fattas redan under våren 2004. Arbetsgruppens ståndpunkt är att man i de slutliga besluten bör beakta den positiva inverkan strukturförsöket har haft på antalet abiturienter som skriver matematiken i studentskrivningarna.</p> <p>Utveckling av elevhandledningen är ett viktigt sätt att minska segregationen. Flickors och pojkars olika sätt att lära och könsligt differentierade yrkesönskemål kräver särskild uppmärksamhet såväl av studiehandledarna som av lärarna. Av lärarna och studiehandledarna krävs dessutom mera arbetslivskunskap. Dessa omständigheter bör beaktas i lärarnas och studiehandledarnas grundutbildning och fortbildning. Också det regionala samarbetet mellan läroanstalter och arbetsliv bör utnyttjas när eleven och studiehandledningen utvecklas.</p> <p>Jämställdhetsplanen kan på arbetsplatserna stödjas genom olika arbetssätt som ökar jämställdheten. Jämställdhetsplaneringen på arbetsplatserna och i läroanstalterna bör förstärkas och goda arbetssätt (t.ex. MIRROR-projektet) spridas. Informationen om jämställdhetsfrågor bör ökas. Kravet på jämställdhet bör i mån av möjlighet innefattas i alla utvecklingsprojekt i arbetslivet som får offentlig finansiering. Dessutom bör det startas flera sådana projekt som uppmuntrar män att söka sig till kvinnodominerade branscher.</p>			
Nyckelord Jämlikhet, kön, segregation, val av utbildning, arbetsmarknad			
Övriga uppgifter			
Seriens namn och nummer Undervisningsministeriets arbetsgruppspromemorior och utredningar 2004:1	ISSN 1458-8102	ISBN 952-442-683-8 (htf) 952-442-684-6 (PDF)	
Sidoantal 48 + bilaga	Språk finska	Pris	Sekretessgrad offentlig
Distribution Universitetstrycket		Förlag Undervisningsministeriet	

Description

Publisher
Ministry of Education

Date of publication
27 January 2004

<p>Authors (If a committee: name of organ, chair, secretary)</p> <p>The " Equality in the Labour Market" Committee Chair: Petri Pohjonen Secretary: Kari Nyyssölä</p>	<p>Type of publication Reports of the Ministry of Education, Finland</p>	
	<p>Contracted by Ministry of Education</p>	
	<p>Committee appointed on 1 Oktober 2001</p>	<p>Dno 35/043/2001</p>
<p>Name of publication Memorandum by the Committee "Equality in the Labour Market"</p>		
<p>Parts Memorandum + appendix</p>		
<p>Abstract</p> <p>On 1 October 2001, the Ministry of Education appointed a committee for the project "Equality in the Labour Market". The project was set up in accordance with the Finnish National Action Plans for Employment (2000 and 2001), and the committee's tasks were to</p> <ul style="list-style-type: none"> - draw up a plan of short- and long-range action to influence the subject and option choices of pupils and students and to monitor the implementation and impact of the plan and the action to be initiated; and - draw up a plan of action to influence workplace culture to make workplaces more attractive to representatives of the minority gender and to open up career opportunities for them, and to monitor the implementation and impact of the plan and the action to be initiated. <p>The fact that girls are not sufficiently interested in studying mathematics and science or in technology has often been regarded as a problem. Therefore the committee proposes that the study of science should increasingly make use of working modes focusing on collective effort, experiments and laboratory work. The committee also proposes that the cross-curricular theme "Humans and Technology" included in the new national core curriculum for basic education should be integrated in the curricula of education providers and schools in a form which increases the interest of girls in technology.</p> <p>The committee considers it of prime importance that decisions on the experiment concerning the structure of the matriculation examination are taken no later than the spring of 2004. The committee is of the opinion that final decisions must reflect the positive impact of the experiment on the numbers of students taking the mathematics examination.</p> <p>Developing student counselling is an essential means of eliminating gender segregation. The different learning styles of boys and girls and the students' gender-segregated career aspirations require particular attention by both study counsellors and teachers. Furthermore, teachers and study counsellors should increase their familiarity with working life. These concerns must be reflected in the basic and further education of teachers and study counsellors. The development of student and study counselling must also make use of regional co-operation between schools and working life.</p> <p>The equality plan required of workplaces can be supported by various modes of action which promote equality. Planning for equality in the workplace and in schools must be strengthened, and the good practices established in this field (such as the MIRROR project) must be made accessible to all. Information on equality must also be increased. As far as possible, the requirement for equality must also be included in all working life development projects which receive public funding. Moreover, projects which encourage men to seek jobs in fields dominated by women must be increased.</p>		
<p>Other information</p>		
<p>Name and number of series Reports of the Ministry of Education, Finland 2004:1</p>	<p>ISSN 1458-8102</p>	<p>ISBN 952-442-683-8 (pbk) 952-442-684-6 (PDF)</p>
<p>Number of pages 48 + appendix</p>	<p>Language Finnish</p>	<p>Price</p> <p>Degree of confidentiality public</p>
<p>Distributed by Helsinki University Press</p>		<p>Published by Ministry of Education</p>

Opetusministeriölle

Opetusministeriö asetti 1.10.2001 työryhmän Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelmien (2000 ja 2001) mukaista "Tasavertaiset työmarkkinat" - hanketta varten vuosiksi 2001–2003, jonka tehtävänä oli

- tehdä 28.2.2002 mennessä suunnitelma lyhyen ja pitkän aikavälin toimenpiteistä, joilla vaikutetaan koululaisten ja opiskelijoiden oppiaine- ja linjavalintoihin sekä seurata suunnitelman ja käynnistettävien toimenpiteiden toteutumista ja vaikutuksia ja
- tehdä 28.2.2002 mennessä suunnitelma toimenpiteistä, joilla vaikutetaan työpaikkakulttuureihin siten, että myös alalle ei-tyypillisen sukupuolen edustajat viihtyvät työpaikalla ja heillä on uramahdollisuuksia sekä seurata suunnitelman ja käynnistettävien toimenpiteiden toteutumista ja vaikutuksia.

Työryhmä otti ensimmäiseksi tehtäväkseen toimenpide-ehdotusten laadinnan Suomen työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelmaa (2002) varten 28.2.2002 mennessä. Työryhmä toimitti toimenpide-ehdotukset opetusministeriölle 28.2.2002. Työryhmä jatkoi toimintaansa toimenpide-ehdotusten pohjalta vuoden 2003 loppuun.

Työryhmän puheenjohtajaksi opetusministeriö kutsui suunnittelujohtaja Petri Pohjosen Opetushallituksesta ja jäseneksi erikoistutkija Jouni Kemppeen sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä (erosi työryhmästä 31.1.2001) (varajäseneksi erikoistutkija Riitta Säntin), ylitarkastaja Kai Koivumäen työministeriöstä (varajäseneksi suunnittelija Titta Tuohisen, tilalle 4.2.2003 ylitarkastaja Brita Lambergin), vanhempi hallitussihteeri Kaija Suorsa-Aarnion opetusministeriöstä (varajäseneksi ylitarkastaja Touko Hilasvuoren), ylitarkastaja Ulla Aunolan Opetushallituksesta (varajäseneksi opetusneuvos Erkki Merimaan), yliaktuaari Ritva Kaukosen Tilastokeskuksesta (varajäseneksi suunnittelija Pia Pulkkinen), koulutuspoliittinen asiamies Marita Ahon Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliitosta (varajäseneksi koulutuspoliittinen asiamies Heikki Suomalaisen), asiamies Tarja Tuomisen Palvelutyönantajat ry:stä (tilalle 4.2.2003 asiamies Minna Suutarin) (varajäseneksi asiamies Mikko Räisänen, tilalle 4.2.2003 asiamies Tarja Tuomisen), työmarkkina-asiamies Suvi Kämärin Kunnallisesta työmarkkinalaitoksesta (varajäseneksi työmarkkinalakimies Erkki Hintsasen), neuvotteleva virkamies Sinikka Wuolijoen Valtion työmarkkinalaitoksesta (varajäseneksi neuvotteleva virkamies Ari Holopaisen), suunnittelija Minna Suutarin Akava ry:stä (tilalle 4.2.2003 lakimies Jaana Meklinin) (varajäseneksi koulutus- ja työvoimapolitiittinen sihteeri Heikki Lieteen), tasa-arvosuhteeri Marja Erkkilän Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestöstä SAK:sta (varajäseneksi ekonomisti Erkki Lauk-

kasen), tutkimusasiamies Riitta Martiskaisen Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry:stä (varajäseneksi työympäristöasiantuntija-asiamies Erkki Auvisen), erityisasiantuntija Olavi Arran Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:stä (varajäseneksi apulaisosastopäällikkö Pentti Ahon), rehtori Pauli Niemelän Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE:sta (erosi työryhmästä 15.9.2003) (varajäseneksi rehtori Anneli Pirttilän), rehtori Lauri Lajusen Suomen yliopistojen rehtorien neuvostosta (varajäseneksi rehtori Anne Kovalaisen), koulutuslajohtaja Leena Peltosaaren Ammatillisten oppilaitosten rehtoriliitto ARL ry:stä (varajäseneksi rehtori Markku Kantosen), rehtori Veijo Lehtimäen Suomen Rehtorit ry:stä (varajäseneksi rehtori Eira Kasperin) sekä opinto-ohjaaja Jorma Sokeron Suomen opinto-ohjaajat ry:stä (varajäseneksi opinto-ohjaaja Heli Piikkilän). Työryhmän sihteeriksi määrättiin opetusneuvos Kari Nyysölä Opetushallituksesta.

Työryhmän pysyvinä asiantuntijoina ovat toimineet neuvotteleva virkamies Leila Räsänen sosiaali- ja terveysministeriöstä ja ylitarkastaja Riitta Kangasharju työministeriöstä (tilalle 4.2.2003 erikoissuunnittelija Riitta Martikainen).

Työryhmä on kuullut seuraavia asiantuntijoita: yliaktuaari Ritva Kaukonen (Tilastokeskus), opetusneuvos Erkki Merimaa (Opetushallitus), opetusneuvos Helena Kasurinen (Opetushallitus), erikoissuunnittelija Ilkka Nio (työministeriö), ylitarkastaja Brita Lamberg (työministeriö) ja kehittämisspäällikkö Anna-Maija Lehto (Tilastokeskus). Työryhmän työtä on avustanut Opetushallituksen yliopistoharjoittelija, kasv.yo Katja Koponen.

Työryhmä on kokoontunut 14 kertaa.

Saatuun työnsä päätökseen työryhmä jättää kunnioittavasti muistionsa opetusministeriölle.

Helsingissä 1 päivänä joulukuuta 2003

Petri Pohjonen

Riitta Sääntti

Ulla Aunola

Marita Aho

Suvi Kämäri

Kaija Suorsa-Aarnio

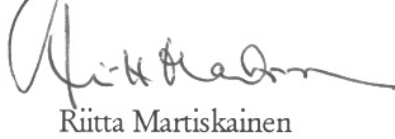

Ritva Kaukonen

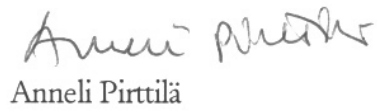

Minna Suutari

Sinikka Wuolijoki

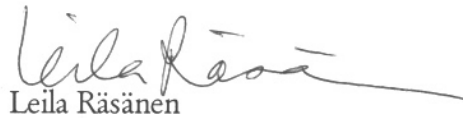

Jaana Meklin

Riitta Martiskainen

Anneli Pirttilä

Leena Peltosaari

Jorma Sokero

Leila Räsänen

Kari Nyssölä

Marja Erkkilä

Olavi Arra

Lauri Lajunen

Eira Kasper

Kai Koivumäki

Riitta Martikainen

Sisältö

1	Taustaa	10
2	Tasa-arvo ja segregaatio lainsäädännössä sekä työ- ja koulutuspoliittisissa linjanvedoissa	11
3	Segregaatio koulutuksessa	13
3.1	Tutkimus- ja arviointitietoa	13
3.2	Segregaation ilmeneminen tilastoissa	17
3.3	Opinto-ohjauksen tilanne	19
4	Tasa-arvo työelämässä	22
4.1	Naisten asema työmarkkinoilla	22
4.2	Työn ja perheen yhteensovittaminen	23
4.3	Tasa-arvosuunnitelma	25
5	Työhallinnon toimenpiteet segregaatian lieventämiseksi	26
5.1	Historiaa	26
5.2	Henkilöstökoulutuksen toimenpiteet	27
5.3	Segregaation lieventämisen mittaaminen ja seuranta	27
6	Katsaus koulutuksen ja työelämän tasa-arvoprojekteihin	29
6.1	Tyttöjen ja naisten rekrytointi tekniikan ja teollisuuden koulutukseen	30
6.2	Tekniikan ja teollisuuden koulutuksen kehittäminen naisopiskelijoiden näkökulmasta	34
6.3	Naiset yrittäjinä, johtajina ja uusilla ammattialoilla	35
6.4	Pojille ja miehille suunnatut hankkeet	36
6.5	Työelämän käytäntöjen kehittäminen tasa-arvolähtökohdasta	37
7	Toimenpide-ehdotukset	39
7.1	Opetussisällöt	39
7.2	Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittäminen	42
7.3	Alueellinen oppilaitos- ja työelämäyhteistyö	44
7.4	Tasa-arvo työelämässä	45
	Lähteet	47
	Liitteet	49
	Liite 1. Tilastaselvityksen alustava suunnitelma	49

1 Taustaa

Työmarkkinoilla on naisia ja miehiä määrällisesti lähes yhtä paljon, mutta he ovat sijoittuneet usein eri aloille, naiset naisten ammatteihin ja miehet miesten ammatteihin. Tätä ilmiötä kutsutaan sukupuolen mukaiseksi työnjaoksi eli segregatioksi.

Segregatio voi olla joko vaakasuoraa (horisontaalinen segregatio) tai pystysuoraa (vertikaalinen segregatio). Horisontaalinen segregatio tarkoittaa sitä, että miehet ja naiset toimivat eri ammateissa, eri työpaikoilla, eri toimialoilla ja työmarkkinoiden eri sektoreilla. (TM 2002, 1.) Kun eriytymistä tapahtuu siinä, mille hierarkian tasoille miehet ja naiset työelämässä sijoittuvat, puhutaan vertikaalisesta segregatiosta.

Segregatio jäykistää työmarkkinoita ja aiheuttaa työvoimakapeikkoja tai hankaloittaa niiden purkamista. Työvoimapula jollakin tietyllä alalla voi olla este tasaiselle talouskasvulle. Joissakin tilanteissa on ongelmallista myös se, jos kaikki tietyn palvelun tuottajat ovat vain yhtä sukupuolta. Asiakkaat voivat kokea tämän hankalana ja valinnan mahdollisuuksia rajoittavana. (TM 2002, 9.) Yleisissä mielikuvissa jyrkästi yhteen sukupuoleen sidottu ammatti saattaa myös kaventaa yksilöiden ammatinvalinnan mahdollisuuksia, koska sellaisia ammatteja ei aina edes pidetä vaihtoehtoina, joissa ei ole oman sukupuolen edustajia työntekijöinä. Lisäksi esille nousevat usein miesten ja naisten palkkaerot sekä määräaikaiset työsuhteet, jotka näyttävät kasautuvan enemmän naisvaltaisille aloille.

Suomessa segregatio on voimakasta samoin kuin muissakin Pohjoismaissa. Se näyttää säilyvän sitkeästi, vaikka toki pientä lievenemistä on viimeisten 20 vuoden aikana tapahtunut. Yksi keskeinen syy voimakkaaseen työmarkkinoiden segregoitumiseen on hyvinvointivaltion kehittyminen 1960-luvulta lähtien. Suomessa tehdään hyvinvointivaltion piirissä monia sellaisia töitä, jotka Keski-Euroopan maissa tehdään kotona. Esimerkiksi hoiva-ala on hyvin naisvaltainen ala, jonka töistä saa Suomessa palkkaa mutta monissa muissa maissa ne tehdään kotona. Tämä selitys ei kuitenkaan selitä koko ilmiötä, sillä sukupuolen mukainen eriytyminen on alkanut jo ennen hyvinvointivaltion kehittymistä. Lisäksi naisvaltaiset alat eivät rajoitu pelkästään hyvinvointipalvelujen tuottamiseen. (TM 2002, 4.)

Antaessaan palautetta Suomelle EU:n suuntaviivojen mukaisesta työllisyyspolitiikan hoidossa, komissio on toistuvasti kiinnittänyt huomiota Suomen työmarkkinoiden segregoitumiseen. EU:n taholta on tullut aloite lähteä pohtimaan segregatation syitä ja sen lieventämiskeinoja. Työllisyyspolitiikan toimintasuunnitelmassa (NAP) vuodelle 2000 päätettiin käynnistää laaja-alainen strateginen hanke "Tasavertaiset työmarkkinat". (TM 2002, i, 4.)

2 Tasa-arvo ja segregatio lainsäädännössä sekä työ- ja koulutuspoliittisissa linjanvedoissa

Suomen perustuslain 6 §:ssä todetaan seuraavasti: "Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielenpiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella." Lisäksi samassa pykälässä todetaan: "Sukupuolten tasa-arvoa edistetään yhteiskunnallisessa toiminnassa sekä työelämässä, erityisesti palkkauksesta ja muista palvelussuhteen ehdoista määrättäessä, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään."

Tasa-arvolaki (Laki naisten ja miesten tasa-arvosta 8.8.1986/609) tähtää naisten ja miesten välisen tasa-arvon parantamiseen, kieltää sukupuoleen perustuvan välittömän tai välillisen syrjinnän, parantaa naisten asemaa erityisesti työelämässä, helpottaa naisten ja miesten osalta työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamista, kieltää syrjinnän työpaikka- ja koulutusilmoittelussa, antaa työelämässä syrjitylle oikeuden hakea hyvitystä, velvoittaa viranomaisia muuttamaan tasa-arvon estäviä olosuhteita, edellyttää samanlaisten koulutusmahdollisuuksien ja ammatillisten kehittymismahdollisuuksien järjestämistä naisille ja miehille sekä vaatii valtion toimielimiin ja kunnallisiin toimielimiin sekä nais- että miesjäseniä tasapuolisesti.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen yksi päämäärä on työllisyyden parantaminen. Jotta työllisyysaste kohoaisi, tarvitaan ratkaisuja, jotka yksinkertaistavat työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamista. Miehiä kannustetaan entistä enemmän perhevapaiden pitämiseen ja perhevapaista aiheutuvia kustannuksia pyritään jakamaan tasaisemmin nais- ja miesvaltaisten alojen kesken. Hallitusohjelmassa mainitaan myös, että työvoiman valmiudet olisi saattava vastaamaan paremmin yritystoiminnan tarpeita. (Valtioneuvosto 2003.)

Hallitusohjelman sukupuolten välistä tasa-arvoa käsittelevässä luvussa mainitaan tavoitteeksi poistaa perusteettomat palkkaerot naisten ja miesten väliltä. Työelämän tasa-arvoa ja samanpalkkaisuutta on tarkoitus edistää pitkäjänteisellä ohjelmalla yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa. Hallitus pyrkii vahvistamaan naisten ja miesten työssäkäynnin ja yrittäjyyden edellytyksiä, kuten päivähoitoa ja muita julkisia palveluja. Naisia kannustetaan osallistumaan työmarkkinoille erillisverotuksella, työntekijöiden ja yrittäjien lainaperusteisella sosiaaliturvalla

sekä naisryittäjien lainoilla.

Valtioneuvosto hyväksyi 29.12.1999 koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman vuoteen 2004 saakka. Edellisessä kehittämissuunnitelmassa hyväksytyt tavoitteet ovat suurelta osin vieläkin ajankohtaisia, joten niiden toteuttaminen jatkuu edelleen. Suunnitelma-kauden tavoitteena on turvata tasa-arvoinen ja laadukas perusopetus. Koulujen ja oppilaitosten toimintaedellytysten ja resurssien turvaaminen on tärkeää, samoin kuin tarvittavien resurssien suuntaaminen opetukseen ja ohjaukseen. Koulutuksen perusturvaan kuuluu kansalaisten oikeuksien ja mahdollisuuksien huomioonottaminen kaikessa koulutuksessa. Koulutusjärjestelmän toimivuudelle, koulutuksen alueelliselle saavutettavuudelle, tasa-arvolle ja koulutuksen sisällölle asetettujen tavoitteiden toteutuminen edellyttää julkisten voimavarojen suuntaamista koulutukseen ja tutkimukseen, hyvää koulutuksen hallintoa sekä hyvin toimivaa opinto-ohjausta ja opintotukijärjestelmää. (OPM 2003.)

Tätä kirjoittaessa luonnos koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma vuosiksi 2003–2008 on lausuntokierroksella.

Tasa-arvo on mainittu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kokeiluversiossa (OPH 2003a) monessa kohdin. Yleisilmeeltään suunnitelma on kuitenkin neutraali sukupuolen suhteen. Perusopetuksen arvopohjaan kuuluvat mm. ihmisoikeudet ja tasa-arvo. Näiden ja muiden suunnitelmassa mainittujen arvojen tulee välittyä opetuksen tavoitteisiin ja sisältöihin sekä jokapäiväiseen toimintaan. Opetussuunnitelma sisältää Ihmisenä kasvaminen -aihekokonaisuuden, jonka tarkoituksena on tukea oppilaan kokonaisvaltaista kasvua ja elämän hallinnan kehittymistä. Tavoitteena on itsetuntemuksen kehittyminen. Aihekokonaisuuden keskeisiin sisältöihin kuuluvat esimerkiksi tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus. Tämän aihekokonaisuus sisältyy useiden oppiaineiden opetukseen, jotta lapsen ja nuoren kehityksen tukeminen olisi mahdollisimman kokonaisvaltaista. Ainekohtaisista kuvauksista voidaan nostaa esiin oppilaanohjauksen, koska sen tavoitteisiin peruskoulussa kuuluu mm. koulutuksellisen ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen. Oppilaanohjauksen muutkin tavoitteet ovat tärkeitä segregatio-ongelman purkamiseksi, sillä niillä pyritään vahvistamaan oppilaan valmiuksia tehdä itsenäisiä päätöksiä.

Lukion opetussuunnitelman uudet perusteet annettiin syksyllä 2003 (OPH 2003b). Ne tulevat voimaan vuonna 2005. Lukio-opetuksen yleisissä lähtökohdissa ei suoranaisesti mainita sukupuolten välistä tasa-arvoa. Arvoperustaa kuvailevassa kohdassa vain lyhyesti todetaan, että "lukiokoulutuksen tulee edistää avointa demokratiaa, tasa-arvoa ja hyvinvointia". Ohjauksen järjestämistä määrittävässä osiossa sukupuolten välinen tasa-arvo nousee esille seuraavasti: "Ohjauksen tehtävänä on edistää koulutuksellista, etnistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa ja opiskelijoiden hyvinvointia sekä ehkäistä syrjäytymistä".

Toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa on kaikkiaan 52 tutkintoa, joille kullekin on laadittu omat opetussuunnitelmien perusteet. Kaikissa opetussuunnitelmien perusteissa on yhteinen osio, jossa määritellään ammatillisen koulutuksen yleiset tavoitteet, yhteiset painotukset ja kaikilla aloilla vaadittava ydinosaaminen. Tässä osiossa on huomioitu sukupuolten välinen tasa-arvo seuraavasti: "Koulutuksen tulee edistää demokratiaa, miesten ja naisten tasa-arvoa kaikilla yhteiskunnan aloilla ja yleistä tasa-arvoa työelämässä ja yhteiskunnassa".

3 Segregaatio koulutuksessa

3.1 Tutkimus- ja arviointitietoa

Sukupuoli on biologisen ulottuvuutensa lisäksi myös yhteiskunnallinen käsite, joka on kulttuurisesti syntynyt ja muuttuva. Naiseksi ei sosiaalisen sukupuolen näkökulmasta katsottuna synnytä vaan kasvetaan. Kaikkia yhteiskuntia leimaa sukupuolijärjestys, joka tarkoittaa sitä tapaa, jolla sukupuolten työnjako, vallanjako ja lasten hoivavastuu on määriteltä. Työmarkkinoiden sukupuolen mukaiseen jakautumiseen vaikutetaan elämänkaaren kaikissa vaiheissa alkaen kotoa ja jatkuen läpi koko elämän. (Lahelma 1991.)

Bronfenbrennerin (1979, ks. TM 2002) esittelemän ekologisen sosiaalistumisteorian mukaan yksilö tutustuu vuorovaikutussuhteidensa välityksellä niihin rooleihin, joita koti, päiväkotiki, koulu, sukulaiset ja ystävät tarjoavat. Tällöin lapsen siirtyvät vaikutteet myös naisten ja miesten roolijaosta ja työnjaosta.

Jokainen yksilö elää tiukasti yhteydessä ympäröivään yhteiskuntaan ja siksi sukupuolineutraali kasvatus on mahdotonta sukupuolirooleihin sidoksissa olevassa yhteiskunnassa. Toisten mielipiteet ja reagoititapa vaikuttaa yksilön valintoihin myös koulutusvalintojen ollessa kyseessä. Sukupuoliroolit ja omalle sukupuolelle soveliaat käyttäytymismuodot vaikuttavat tiedostettuina ja tiedostamattomina jokaiseen yksilöön.

Linda Gottfredson (1996, ks. TM 2002) on kehittänyt ammatillisen kehittymisen teorian, jonka mukaan yksilö yrittää sovittaa ensisijaisesti sosiaalista minäänsä ja toissijaisesti psykologista minäänsä yhteiskunnan sosiaaliseen järjestykseen. Jo hyvin nuorena lapselle alkaa kehittyä mielikuvia erilaisista ammateista havaintojen ja kokemusten pohjalta. Nuoruusiässä yksilö kuvittelee mielessään mitä tehtäviä ammattiin kuuluu, minkälaista elämää kyseisen ammatin harjoittajat elävät, kuinka paljon he saavat palkkaa, minkälaisissa työoloissa he tekevät työtään ja miten työ sopii eri ihmisille. Tämän tyyppisen pohdiskelun tuloksena nuorelle muodostuu kognitiivinen kartta ammateista, jonka avulla hän luokittelee ammatit eri kategorioihin. Jäsentyneiden ajatusten pohjalta hänen on helpompi valita oma kouluttautumislansansa. Gottfredson (emt.) on tullut siihen tulokseen, että nuori valitsee sellaisen ammatin, joka on sopiva hänen lahjakkuudelleen ja sukupuolelleen ja joka sopii hänelle sosiaalisesti. Jos hän joutuu jostain syystä tinkimään ammattihaaveistaan, hän todennäköisesti valitsee mieluummin itseään kiinnostamattoman ammatin, kunhan se sopii hänen sukupuolelleen.

Ammativalintaa on selitetty myös sosiaalisen oppimisen avulla. Kun lapsi saa kokeilla itse erilaisia asioita ja saa malleja toisilta ihmisiltä, kirjoista, lehdistä ja televisiosta, hänelle muo-

dostuu samalla käsitys omasta osaamisestaan. Käsitys vahvistuu myönteisen palautteen vaikutuksesta ja heikentyy kielteisen palautteen vaikutuksesta. Kotona ja koulussa nuori omaksuu käsityksen tytöille ja pojille sopivasta käyttäytymisestä. Yleensä tytöt arvioivat olevansa parempia tyypillisissä naisten toimissa tai harrastuksissa ja pojat miesten toiminnoissa ja harrastuksissa. Näiden omien arvioiden pohjalta nuori rakentaa kiinnostuksen kohteensa. Arviot omasta osaamisestaan eli pystyvyysodotukset ovat yhtenä selittävänä tekijänä nuorten koulutusvalintojen jakaantumisessa. On sanottu, että naisten pystyvyysodotukset miehisissä töissä eivät ole päässeet kehittymään, koska heillä on vähän esikuvia näissä ammateissa toimivista naisista. Naisia ei rohkaista epätyypillisille aloille eivätkä heidän etenemismahdollisuutensa ole yhtä hyvät kuin saman alan miespuolisilla edustajilla. Miesten kohdalla on sanottu, että heillä tilanne on helpompi, koska he saavat kokemuksia naisten töistä jo kotona ja he monesti etenevät naisvaltaisella alalla johtotehtäviin saakka. Yleisesti ottaen suomalaisessa työelämässä on kuitenkin ollut kulttuurisesti sallitumpaa naisten astua miesten alueille kuin miesten siirtyä naisten alueille. Myös mahdollisuuksien rakenteella on vaikutusta nuoren kykyyn ja halukkuuteen muuttaa ammatilliset kiinnostuksensa toimintapäämääriksi. Siksi ympäristön tuki ja esimerkiksi koulutusmahdollisuuksien maantieteellinen läheisyys ovat tärkeitä nuoren koulutusvalintoihin vaikuttavia tekijöitä. (TM 2002, 2–3.)

Suomessa on edelleen vahvana jäykkä tasa-arvoideologia, jonka mukaisesti ihmisten erilaiset luokittelut sukupuolen, seksuaalisuuden, etnisen tai sosiaalisen taustan pohjalta katsotaan epätasa-arvoisiksi. Toisaalta, jos näihin eroihin ei kiinnitetä huomiota, niin ne saattavat muuntua itsestään selvyviksi. Erojen tunnistaminen ja tunnustaminen auttaa niiden eriarvoistavan vaikutuksen eliminoimisessa. (Gordon & Lahelma 2002.) Koulun käytännöissä opettajat ja oppilaat tuottavat ja ylläpitävät sukupuolitettuja määrittäviä vuorovaikutuksen, kielen ja ruumiillisuuden kautta.

1990-luvulla sukupuolen merkitystä koulukontekstissa on tarkasteltu eri näkökulmista. Tutkimuksissa on saatu viitteitä siitä, että tyttöihin liitetään ominaisuuksia, joita koulussa oppilailta odotetaan, mutta joita ei pidetä arvokkaina. Tyttöjä palkitaan kiltteydestä ja heidän menestymisensä nähdään ahkeroinnin tuloksena eikä lahjakkuutena. (Lampela & Lahelma 1996, 235.)

Tarja Palmu (2003) on tutkinut sukupuolisuuuden ilmenemismuotoja äidinkielen opetuksessa. Hänen mukaansa sukupuoli kumuloituu maskuliinisena konstruktiona. Sukupuolen osalta yhteinen piirre on kuitenkin se, että eri teksteissä – niin oppikirjoissa, luetussa kaunokirjallisuudessa kuin luokkahuonediskurssissa – ylläpidetään toistojen kautta kuvaa sukupuolesta, jossa miesten toimijuus tai maskuliininen kieli asettuu etusijalle, naisten jäädessä taka-alalle. Opettajista osa totesi tämän myös haastatteluissa: tyttöjen toimijuuden, kokemusten ja minä-kertomusten nähdään jäävän pienemmälle arvostukselle kuin poikien. Kun nostetaan joidenkin poikien erityistarpeet, menestyminen tai ongelmat ensisijaisina esiin, mitätöidään muiden poikien sekä tyttöjen kokemuksia. Oppikirjat näyttävät seuraavan kulttuurin miehistä traditiota, jossa miesten kirjoittamat tekstit ja miestoimijuus näyttävät arvokkaampina kuin naisten.

Toisaalta sukupuolen kumuloitumista myös kyseenalaistettiin. Vaikka sukupuolten välille tehdyt rajat ja rajaukset huomataan, niiden ei välttämättä ajatella vaikuttavan omaan toimijuuteen. Sukupuolten rajoja kyseenalaistettiin oppilaiden kirjoituksissa. Erityisesti tyttöjen kirjoituksissa kritisoitiin rajoja, jotka asettuvat koulussa sukupuolten välille. Kysyttiin esimerkiksi sitä, miksi kaunoluistelu ja sirklaaminen on koulussa tyttöjen toimintaa vaikka ainakin jotkut tytöt haluaisivat pelata jääkiekkoa. (Palmu 2003.)

Kouluissa maskuliinisuus on usein rakentunut niin, että poikien on vaikea poiketa normista. Vaikka kaikki pojat eivät ole aggressiivisia, tarkkaamattomia ja ongelmallisia, niin kou-

lukeskusteluissa usein kategorisoidaan ja asetetaan vastakkain huonosti menestyvät pojat ja hyvin menestyvät tytöt. Todellisuudessa sekä poikien että tyttöjen joukosta löytyy hyvin ja huonosti menestyviä, koulusta kiinnostuneita ja kiinnostumattomia sekä aktiivisia ja passiivisia. (Epstein, Elwood, Hey & Maw 1998, 4–12.)

Tyttöjen ja poikien erilaista oppimis- ja koulumenestystä on selitetty ja perusteltu eri tavoin. Poikien menestystä on usein selitetty sisäisillä tekijöillä, kuten älykkyys tai lahjakkuus, kun taas huonoa menestystä on selitetty ulkoisilla tekijöillä, kuten testien, materiaalien ja metodien rakenteella. Toisaalta taas tyttöjen menestystä on selitetty päinvastoin ulkoisilla tekijöillä (kuten että koulu suosii tyttöjä) ja epäonnistumista älykkyyden laadulla. Poikien huonoa menestymistä on selitetty myös opettajien naisvaltaisuudella, oppiaineiden "tyttömäisyydellä" tai oppikirjojen sisällöillä. (Cohen 1998, 20–22.)

Peruskoulun ja lukion ongelmana tasa-arvon näkökulmasta on aktiivisen, tietoisensa arvoyrkimyksen puute. Oppilaille välittyy kapea näkemys sukupuolensa kyvyistä ja mahdollisuuksista. (Lahelma 1991.) Koulunkäynnin ohessa lapsi esimerkiksi näkee, että suurin osa koulun keittiön henkilökunnasta ja opettajista sekä terveydenhoitaja ovat naisia kun taas korjaajat ja vahtimestarit ovat useimmiten miehiä.

Monien kouluista tehtyjen tutkimusten perusteella on todettu, että vaikka peruskoulu on periaatteessa tasa-arvoinen, niin koulun käytännöt tytöille ja pojille ovat kuitenkin erilaisia. Tämä erilainen kohtelu näkyy koulutusvalinnoissa jo peruskoulusta. Tyttöjä ja poikia kyllä opetetaan saman opetus suunnitelman mukaan, mutta heiltä odotetaan eri asioita. Tutkimuksissa on havaittu, että tytöiltä odotetaan parempaa käyttäytymistä kuin pojilta ja heiltä odotetaan myös parempia koetuloksia kuin pojilta. (Esim. Lampela 1995 & Lampela & Lahelma 1996.)

Seuraavassa tarkastellaan eräitä opetushallituksen arviointeja, jotka on tehty perusopetuksen päättövaiheessa (9. luokalla). Lisäksi käsitellään lyhyesti Opetushallituksen tuottamia indikaattoritietoja.

Äidinkielen osalta tuorein perusopetuksen päättövaiheen arviointi on vuodelta 2001. Arvioinnin perusteella perusopetuksen päättövaiheessa oppilailta on suhteellisen hyvä lukutaito. Sen sijaan oppilaat eivät ole yleensä saavuttaneet tyydyttäviä kirjoitustaitoja eivätkä tyydyttävää kielentuntemuksen hallintaa peruskouluvuosiensa aikana. Tyttöjen osaamisen yleistaso kansallisessa arvioinnissa oli parempi kuin poikien: taitotaso tytöillä oli keskimäärin tyydyttävä (68 % enimmäispisteistä), pojilla vain kohtalainen (55 %). (Lappalainen 2001.)

PISA-tutkimuksessa suomalaisten 15-vuotiaiden nuorten lukutaito todettiin OECD-maiden parhaaksi. Tulokset osoittavat myös, että tytöt lukevat kaikissa 32 maassa paremmin kuin pojat. Suomessa poikien ja tyttöjen lukutaidon ero on vertailumaiden suurin. Tästä huolimatta suomalaispoikien lukutaito on OECD-maiden pojista paras. (Linnakylä & Sulkinen 2002.)

Matematiikan tuloksia on arvioitu perusopetuksen päättövaiheessa valtakunnallisesti vuodesta 1990 alkaen kaikkiaan kuusi kertaa (1990, 1993, 1995, 1998, 2000 ja 2002). Koulutuksen tutkimuslaitoksen on suorittanut arvioinnit vuosina 1990 ja 1995, muut ovat Opetushallituksen arviointien tuloksia, joista vuoden 1993 tulos perustuu MAOL ry:n valtakunnalliseen kokeeseen. Vaikka kaikki eri vuosien kokeet ovat tutkineet perusopetuksen päättövaiheen osaamista matematiikan opetus suunnitelman pohjalta, ne ovat rakenteeltaan poikenneet toisistaan kolmea viimeistä lukuun ottamatta. Neljässä ensimmäisessä arvioinnissa pojat pärjäsivät tyttöjä paremmin. Vuonna 2000 tytöt menivät ensi kerran poikien ohi, mutta vuonna 2002 pojat olivat taas hivenen parempia. Käytännössä tytöt ja pojat ovat nykyisin matematiikan osaamisessa suunnilleen tasavahvoja. (Mattila 2002.)

Luonnontieteen päättövaiheen kansallinen arviointi järjestettiin vuonna 1998. Tytöt pär-

jäsivät poikia hieman paremmin biologiassa ja maantiedossa. Pojat puolestaan olivat selvästi parempia fysiikassa. Kemiassa osaaminen oli kummallakin suunnilleen samalla tasolla. Koko arvioinnin yhteistuloksena oli se, että pojat hallitsivat luonnontieteitä hieman paremmin kuin tytöt. Asennekysymysten perusteella ilmeni, että tytöt arvostavat eniten biologiaa ja maantietoa ja pojat puolestaan fysiikka. Tytöt katsoivat tarvitsevansa eniten biologiaa ja maantietoa jatko-opinnoissaan eniten ja pojat vastaavasti fysiikkaa ja kemiaa. (Rajakorpi 1999.)

Opetushallituksen julkaisemassa määrällisissä indikaattoreissa (OPH 2003c) on tarkasteltu peruskoululaisten matematiikan ja luonnontieteiden valinnaisten kurssien valintoja sukupuolen mukaan vuosina 1999–2002. Yleistrendinä on, että matematiikkaan ja luonnontieteisiin suuntautuneet valinnat ovat laskusuunnassa sekä tytöillä että pojilla. Ikäluokkien pieneneminen ei tätä trendiä selitä. Meneillään näyttää olevan suuntautuminen muihin kuin luonnontieteen pintoihin. (OPH 2003c, 25–27.)

Tytöt ovat vähemmistönä matematiikan ja luonnontieteiden valinnoissa. Matematiikan kurssien valinnoissa tyttöjen osuus on pysynyt koko tarkastelujakson noin 45 %:ssa. Luonnontieteiden valinnoissa tyttöjen osuus on lievässä laskussa. Vuonna 2002 luonnontieteiden valinnaisten kurssien valinneista tyttöjä oli 40 %, kun vastaava osuus vuonna 1999 oli 43 %. (Emt.)

Lukion opiskelijat voivat matematiikassa valita joko lyhyen tai pitkän oppimäärän. Lukion päästötodistuksen vuosina 2000–2002 saaneista noin 40 % oli matematiikan pitkän oppimäärän suorittaneita. Pitkän oppimäärän opiskelijoista on ollut naisia noin 40 %, kun kaikista lukion päästötodistuksen saaneista naisia oli hieman vajaa 60 %. (OPH 2003c, 46.)

A1-englannissa tytöt ovat poikia parempia kaikilla osa-alueilla. Suurin ero tyttöjen ja poikien osaamisessa oli kirjallisen tuottamisen osa-alueella (tyttöillä ratkaisuprosentti oli 49 ja pojilla 42) ja kielellisissä rakenteissa (tyttöjen ratkaisuprosentti 62 ja poikien 56). Myönteistä kokeen tuloksissa oli se, että erinomaisesti menestyneiden ryhmissä poikien ja tyttöjen prosentuaalinen osuus oli suunnilleen sama. Arvioinnin perusteella poikien ja tyttöjen A1-englannin oppimistulosten erot ovat vähenemässä. (Tuokko 2002.)

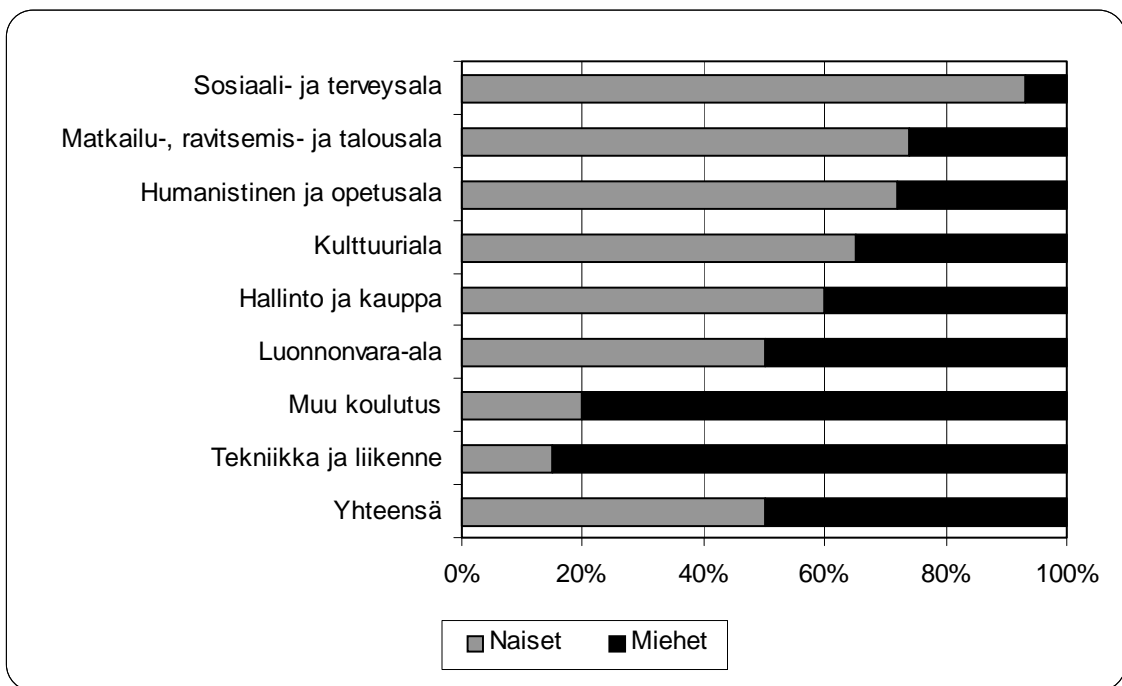
Oppiaineiden lisäksi on arvioitu perusopetuksen päättövaiheessa olevien oppimaan oppimisen valmiuksia. Tytöt ovat arvioinnin mukaan oppimissuuntautuneempia. He arvioivat yrittävänsä enemmän ja olivat kiinnostuneempia omien onnistumistensa ja epäonnistumistensa syistä. Tytöt arvioivat myös soveltavansa enemmän vaativia oppimisstrategioita ja menestyivät suhteellisesti paremmin kuin pojat. Siitä huolimatta tytöt olivat vähemmän kyyvykkäitä ja herkempiä luovuttamaan vaikean tehtävän edessä. Arvioinnin mukaan tytöt pitivät itseään useammin "hyvinä koululaisina" ja pojat itseään tyttöjä useammin "piittaamattomina koululaisina". (Hautamäki ym. 2000, 133, 158–174.)

Yhteenvetona peruskoulun päättövaiheen arvioinneista voidaan todeta, että tytöt ovat poikia selvästi parempia äidinkielessä ja A1-englannissa. Tytöt ovat käytännössä saavuttaneet pojat matematiikassa, tosin viimeisimmässä arvioinnissa pojat olivat hieman parempia. Luonnontieteiden osalta tytöt ovat biologiassa ja maantiedossa hieman poikia parempia. Pojat puolestaan ovat selvästi parempia fysiikassa. Kun luonnontieteitä tarkastellaan kokonaisuutena, pojat ovat hieman parempia kuin tytöt. Tytöt ovat yleisesti enemmän oppimissuuntautuneempia kuin pojat.

3.2 Segregaation ilmeneminen tilastoissa

Tilastokeskuksen Oppilaitostilastot 2002 julkaisun (2003a, 53) keräämien tietojen mukaan vuonna 2001 peruskoulunsa päättäneistä koululaisista 93 prosenttia pääsi heti jatkokoulutukseen. Heistä 54 prosenttia aloitti lukiossa ja 36 prosenttia ammatillisessa koulutuksessa. Edellisen vuoden tietoihin verrattuna lukiokoulutuksen aloittaneiden osuus kasvoi hieman samalla kun ammatillisen koulutuksen aloittaneiden osuus hieman pieneni. Peruskoulun 10. luokalle siirtyi kolme prosenttia päättöluokkalaisista. Tyttöjen ja poikien suuntautumisessa alkaa näkyä eroja jo tässä vaiheessa. Peruskoulutyttöistä 64 prosenttia aloitti lukiokoulutuksen ja 26 prosenttia toisen asteen ammatillisen koulutuksen. Peruskoulupojista lukioon meni 45 prosenttia ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen aloitti 46 prosenttia.

Vuoden 2001 tilastotietojen (Tilastokeskus 2003a, 18) mukaan ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoista 49 prosenttia oli naisia. Naiset olivat enemmistönä kaikilla muilla koulutusaloilla paitsi luonnonvara-alalla sekä tekniikan- ja liikenteen koulutusaloilla. Eniten naisia oli sosiaali- ja terveysalalla (93 %) ja miehiä tekniikan- ja liikenteen koulutusaloilla (85 %). Vuonna 2001 ammatillisen peruskoulutuksen tutkinnon suorittaneista 52 prosenttia oli naisia.

Kuvio 1. Naisten ja miesten osuus toisen asteen ammatillisen koulutuksen opiskelijoista opintoalan mukaan vuonna 2001.

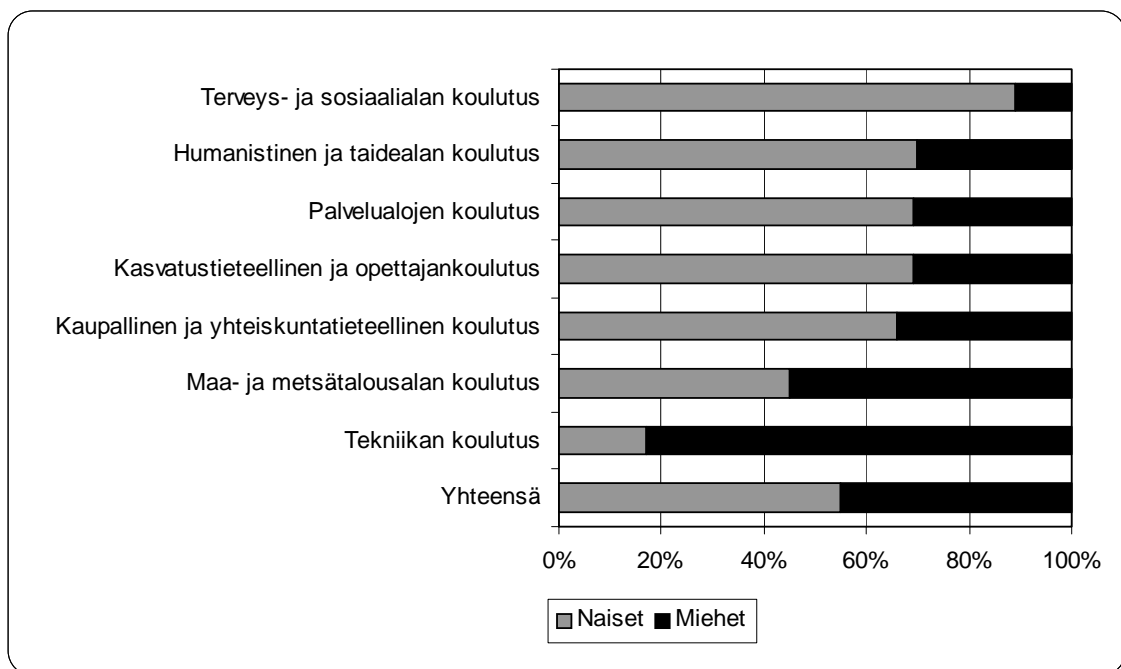
Lähde: Tilastokeskus, oppilaitostilastot.

Tilastokeskuksen oppilaitostilastoista (Tilastokeskus 2003a, 16) käy ilmi, että ylioppilastutkintoja suoritettiin vuonna 2001 yhteensä 35 300, joista 58 prosenttia oli naisten suorittamia. Naisten osuus tutkinnon suorittaneista on vaihdellut 1980- ja 1990-luvuilla 58 ja 63 prosentin välillä.

Vuonna 2001 valmistuneista ylioppilaista 76 prosenttia haki jatko-opintoihin ylioppilaaksitulovuotenaan. Yliopistokoulutukseen hakeneita oli eniten (47 %). Ammattikorkeakou-

luihin haki 26 prosenttia ylioppilaista ja toisen asteen ammattikoulutukseen vain runsas prosentti. Ainoastaan 35 prosenttia vuoden 2001 ylioppilaista sai heti jatko-opiskelupaikan. Aloittaneet jakautuivat eri koulutusasteille niin, että 19 prosenttia aloitti yliopistossa, 12 prosenttia ammattikorkeakoulussa ja neljä prosenttia toisen asteen ammattikoulussa. Naisylioppilaista 38 prosenttia ja miesylioppilaista 31 prosenttia aloitti jatko-opinnot välittömästi. Koulutustasoltaan miehet ja naiset olivat jakautuneet niin, että naisylioppilaat aloittivat miehiä useammin toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa tai ammattikorkeakoulussa. Miesylioppilaiden enemmistö aloitti yliopistokoulutuksen. (Tilastokeskus 2003a, 54.)

Ammattikorkeakouluopiskelijoista Tilastokeskuksen (2003a, 25) mukaan naisia on 55 prosenttia, mutta tämä luku on harhaanjohtava sikäli, että aloittainen vaihtelu on niin suurta. Esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla naisten osuus opiskelijoista on 89 prosenttia, kun taas tekniikan- ja liikenteen alalla osuus on 17 prosenttia.

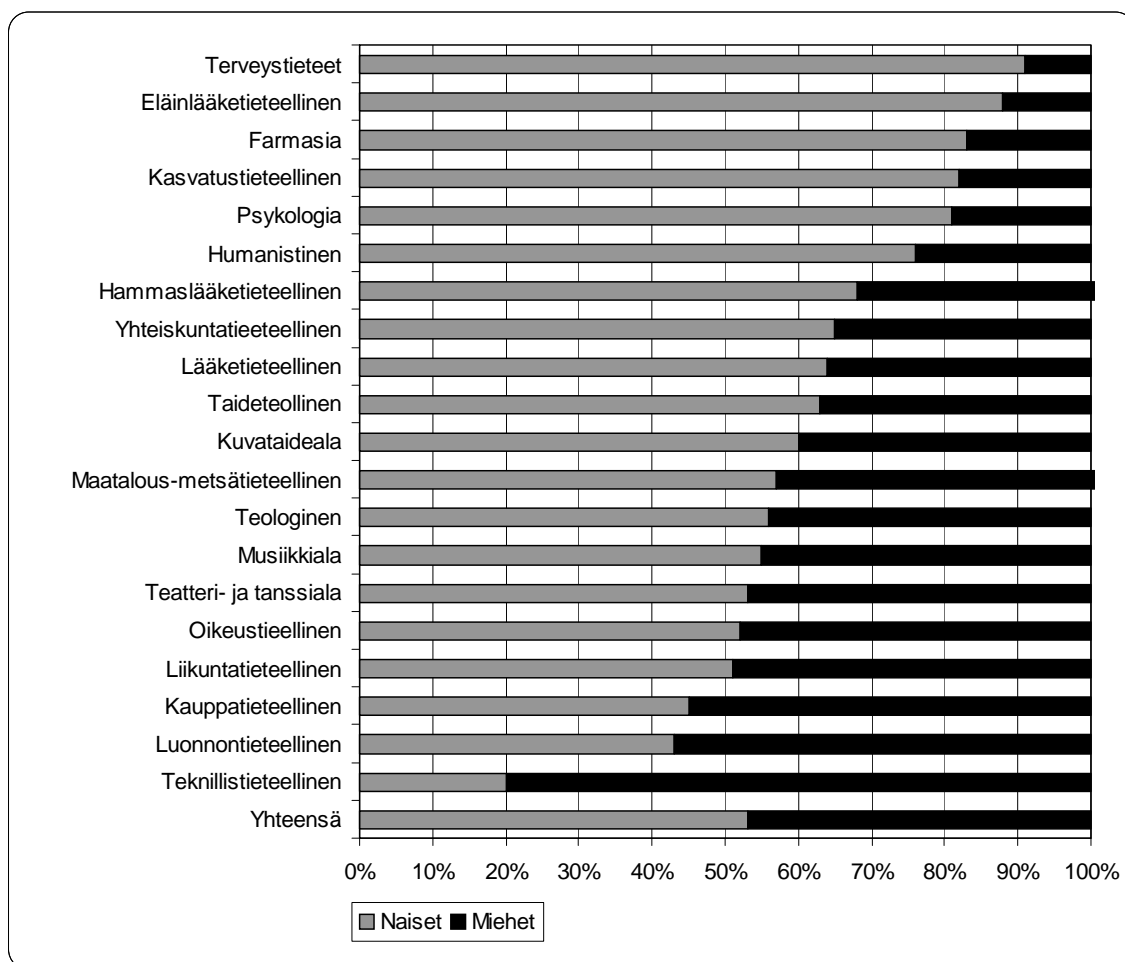

Kuvio 2. Naisten ja miesten osuus ammattikorkeakouluopiskelijoista opintoalan mukaan vuonna 2001.

Lähde: Tilastokeskus, oppilaitostilastot.

Yliopistotutkintoon tähtäävästä 20 opintoalasta 17 oli naisenemmistöisiä ja vain kolme miesenemmistöisiä. Eniten naisia oli terveystieteiden opintoalalla (91 %) ja vähiten teknillistieteellisellä opintoalalla (20 %). Vuonna 2001 (Tilastokeskus 2003a, 30) yliopistojen tutkintoon johtavassa koulutuksessa oli 163 000 opiskelijaa. Kaikista opiskelijoista naisten osuus oli 53 prosenttia ja uusista opiskelijoista vastaava luku oli 56 prosenttia. Yliopistoissa suoritettiin vuonna 2001 yhteensä 16 800 tutkintoa, joista 59 prosenttia oli naisten suorittamia. Tohtorintutkinnoista (Tilastokeskus 2003a, 33) vastaava luku oli 45 prosenttia. Tosin luku vaihtelee aloittain melko paljon, esimerkiksi lääketieteellisen opintoalan tohtorintutkinnoista naisten suorittamia oli 60 prosenttia ja luonnontieteellisen opintoalan tohtorintutkinnoista 37 prosenttia.

Vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneesta väestöstä naisia oli vuonna 2001 hieman enemmän kuin miehiä eli 51 prosenttia (Tilastokeskus 2003 b).

Kuvio 3. Naisten ja miesten osuus yliopisto-opiskelijoista opintoalan mukaan vuonna 2001.

Lähde: Tilastokeskus, oppilaitostilastot.

Tasa-arvobarometrin (2001) mukaan 43 prosenttia naispuolisista koululaisista ja opiskelijoista oli vuonna 2001 sitä mieltä, että tasa-arvo toteutuu opiskeluympäristössä erittäin hyvin. Vuonna 1998 vastaava luku oli 48 prosenttia. Tasa-arvo toteutui huonosti kuuden prosentin mielestä. Miespuolisista koululaisista ja opiskelijoista 48 prosenttia oli sitä mieltä, että tasa-arvo toteutui erittäin hyvin opiskeluympäristössä. Luku oli sama myös vuonna 1998. Huonosti tasa-arvo toteutui neljän prosentin mielestä. Oppilailta ja opiskelijoilta kysyttiin myös korostuuko toisen sukupuolen maailma tai kokemuspiiri oppisisällöissä tai -materiaaleissa opiskelua haittaavana asiana. Vähintään jonkin verran haitallisena asian koki 32 prosenttia naispuolisista oppilaista ja opiskelijoista vuonna 2001. Lisäystä vuoteen 1998 verrattuna oli kymmenen prosenttiyksikköä. Syynä saattaa olla se, että oppimateriaalit "miehistyneet" tai sitten tytöt ovat aikaisempaa harjaantuneempia havaitsemaan sukupuolten kokemusmaailmojen erilaisuuden. Poikien osalta kehitys näyttää olleen päinvastaista, sillä vuonna 1998 jonkin verran haittaa kokeneiden osuus oli 26 prosenttia ja vuonna 2001 se oli laskenut 23 prosenttiin.

3.3 Opinto-ohjauksen tilanne

Opetushallitus on arvioinut kokonaisvaltaisesti perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen opinto-ohjausta (Numminen ym. 2002). Arvioinnin kohteena oli niiden tavoitteiden toteutuminen, joita opinto-ohjaukselle on opetussuunnitelmien perusteissa, koululainsä-

dännössä ja muissa tavoiteasiakirjoissa asetettu. Arvioinnissa sukupuolitematiikka ei noussut erityisesti esille. Opinto-ohjaus on kuitenkin segregoitumisen vähentämisen kannalta tärkeä aihealue. Seuraavassa esitellään opinto-ohjausarvioinnin keskeiset tulokset. Lopuksi käsitellään lyhyesti muita aiheeseen liittyviä tutkimuksia.

Opinto-ohjauksen saatavuutta tiedusteltiin mm. selvittämällä paljonko opinto-ohjaajilla on ohjattavia oppilaita/oppilaita. Lisäksi tiedusteltiin oppilaiden/opiskelijoiden näkemyksiä opinto-ohjauksen saatavuudesta.

Ohjattavien oppilaiden/opiskelijoiden määrä opinto-ohjaajaa kohden vaihtelee oppilaitosmuotojen välillä. Perusopetuksessa päätoimisella opinto-ohjaajalla oli keskimäärin 245 ja sivutoimisella 93 oppilasta ohjattavanaan. Lukiossa päätoimisella opinto-ohjaajalla oli 288 opiskelijaa ja sivutoimisella 182 ohjattavaa ammatillisissa oppilaitoksissa vastaavasti 510 ja 220 ohjattavaa. (Emt., 192.)

Peruskoululaisilta tiedusteltiin, että montako kertaa oppilas oli keskustellut oppituntien ulkopuolella opinto-ohjaajien kanssa 7.–9. vuosiluokkien aikana. Oppilaista noin viidesosa ilmoitti, ettei ollut ollut henkilökohtaisessa ohjaustilanteessa yläasteen aika kertaakaan opinto-ohjaajan kanssa. Valtaosa oli saanut ohjausta keskimäärin pari kolme kertaa ja henkilökohtaisen ohjauksen "suurkuluttajia" oli vajaa kymmenesosa (8 %). (Emt., 86.)

Lukiolaisista mielestään riittävästi tai melko riittävästi henkilökohtaista ohjausta ilmoitti saaneensa runsas kolmannes opiskelijoista (36 %), mutta päinvastaista mieltä oli suuriin piirtein yhtä moni (39 %): he eivät olleet saaneet ohjausta lainkaan riittävästi tai olivat saaneet sitä vain hiukan. (Emt., 115.)

Ammatillisessa koulutuksessa olevista mielestään riittävästi tai melko riittävästi henkilökohtaista ohjausta ilmoitti saaneensa runsas kolmannes opiskelijoista (38 %). Kuitenkin niiden osuus, jotka olivat sitä mieltä, etteivät olleet saaneet ohjausta lainkaan riittävästi tai olivat saaneet sitä vain hiukan, lähenteli puolta opiskelijoista (43 %). (Emt., 136.)

Arvioinnissa todettiin, että opinto-ohjaajilla oli yleisesti ottaen liikaa ohjattavia. Suuri ohjattavien määrä vähentää mahdollisuuksia paneutua tarvittavissa määrin henkilökohtaiseen ohjaukseen. Henkilökohtaisia keskustelutuokioita kuitenkin tarvittaisiin aina vain enemmän, koska koulujärjestelmän muutokset, kuten valinnaisuuden lisääntyminen ja oppilaiden henkilökohtaisten ongelmien moninaistuminen ovat lisänneet opinto-ohjauksen tarvetta. (Emt., 232.)

Perusopetuksen opinto-ohjaajista 37 prosenttia ei ollut osallistunut kahtena edellisenä vuonna opinto-ohjausta koskevaan täydennyskoulutukseen, minkäänlaiseen koulutukseen osallistumattomia oli 31 prosenttia. Lukion opinto-ohjaajien kohdalla tilanne oli samankaltainen. Heistä 27 prosenttia ei ollut osallistunut opinto-ohjausta koskevaan koulutukseen ja 18 prosenttia ei minkäänlaiseen koulutukseen viimeisten kahden vuoden aikana. Ammatillisen koulutuksen opinto-ohjaajien kohdalla vastaavat luvut olivat 35 prosenttia ja 13 prosenttia. Pätevät opinto-ohjaajat olivat osallistuneet merkitsevästi enemmän koulutukseen kaikissa oppilaitosmuodoissa. (Emt., 229.)

Peruskoulun yläluokilla opinto-ohjauksella on suuri merkitys, sillä kun tarkastellaan koulutusväylän valinnan selkiytymistä, niin suurin osa oppilaista valitsee jatkokoulutuspaikan vasta yläasteen aikana tai sen jälkeen. Lukioon menijöistä 49 prosenttia perusteli valintaansa sillä, että sai lisää aikaa ammatinvalinnan tekemiseen. Koulutusväylän valinta oli itsestään selvä vain 13 prosentille oppilaista. Oppilaista 22 prosentille koulutussuunta selvisi 7. tai 8. luokan aikana ja 16 prosentille 9. luokan aikana. Ammatinvalintaan vaikuttaneita tekijöitä oli monia. Lukion valinneiden mielestä jatko-opintopaikan ja ammatinvalintaan vaikuttivat eniten koulumenestys ja työstä maksettava palkka. Tyttöjen vastauksissa painottui lisäksi mahdollisuus toteuttaa omia kykyjään kun pojat painottivat esikuvia ja vanhempien vaikutusta

sekä sitä, että koulu sijaitisi lähellä kotia. Ammatillisen oppilaitoksen valinneilla ystäväpiirien vaikutus näyttäisi olevan hieman suurempi kuin lukion valinneilla. (Emt., 93.)

Ammatillisen koulutuksen valinneilla jakauma näytti hieman toisenlaiselta. Valinta oli ollut pitkään selvä 23 prosentille opiskelijoista, ja 9. luokalla asia selvisi 51 prosentille opiskelijoista. Yhdeksän prosenttia heistä kertoi päättäneensä asiasta vasta yhteishakuvaiheessa. Heistä lukiolaisiin verrattuna useampi oli tarvinnut vanhempien tai opinto-ohjaajan apua valintavaiheessa. Täytyy myös muistaa, että koska valinta jää näin viime tippaan, ollaan ammatinvalinnan sopivuudesta epävarmoja vielä koulutuksen alkamisen jälkeenkin. (Emt., 93.)

Arvioinnin tulosten pohjalta näyttää siltä, että opiskelijoiden kokemukset eivät riittävästi välity opinto-ohjaajille tai rehtoreille. Jopa kaksi viidesosaa opiskelijoista ei katsonut saavansa opinto-ohjauksesta tukea opintoihinsa tai tietoa jatko-opintomahdollisuuksista. Myös ammasteista ja työelämästä yleensä olisi syytä kertoa opiskelijoille enemmän, sillä lähes puolet ilmoittaa, ettei näitä asioita ole käsitelty opinto-ohjauksessa. Tämän asian parantaminen voisi vaikuttaa keskeyttäneiden määrään, kun heidän ammatillinen suuntautumisensa vahvistuisi. (Emt., 144.)

Lukioiden opinto-ohjauksen saatavuutta tutkittaessa saatiin sellaisia tuloksia, että pojat arvioivat opinto-ohjauksen saatavuuden paremmaksi kuin tytöt. Tarkastelussa löytyi myös alueellisia eroja. Kaupunkien ja maaseutukuntien lukioissa saatavuus koettiin paremmaksi kuin taajamien lukioissa. Koulun koolla ei ollut merkitystä tässä asiassa. Rehtorit ja opinto-ohjaajat arvioivat opinto-ohjauksen toimivan huomattavasti paremmin kuin itse opiskelijat. Ilmiö oli samanlainen kuin ammatillisissa oppilaitoksissa. Arvioitsijat kiinnostivat erityistä huomiota työelämätietouden vähäisyyteen opinto-ohjauksessa. Kolmasosa opiskelijoista ilmoitti, että ohjaus ei ollut lisännyt heidän tietojaan työelämästä ja puolet ilmoitti, että ohjauksessa ei kerrottu työelämästä laisinkaan. Myös työelämään perehtymistä oli käytännössä ollut hyvin vähän, usein ei ollenkaan. (Emt., 119.)

Päivi-Katriina Juutilainen (2003) on tutkinut lukion opinto-ohjausta sukupuolinäkökulmasta. Juutilaisen mukaan sukupuolineutraalilta näyttävä keskustelu pitää sisällään runsaasti sukupuolistuneita merkityksiä, jotka rakentuvat ohjaajan (ja opiskelijan) sukupuoliuskomusten ja oletusten varaan. Opinto-ohjaajan sukupuoli vaikuttaa sinällään vain vähän ohjauskeskustelun aihealueisiin tai muihin prosesseihin, mutta ne tulevat esiin samaan sukupuoleen kohdistuvana yhteisyyden kokemuksina. Sen sijaan opiskelijan sukupuolella on suuri merkitys ohjauskeskustelun sisällölliseen kulkuun ja elämäntilanteen jäsentämiseen.

Sukupuolitietoisuus- ja herkkyyks opinto-ohjauksessa edellyttävät, että ohjaaja havaitsee herkästi sellaiset naisten ja miesten menneen ja nykyisen elämän kontekstit, joissa sukupuolta tuotetaan. Tällaisia ovat mm. erilaiset roolivaatimukset- ja odotukset sekä vuorovaikutuksen ja toiminnan muodot. Erilaiset ympäristöt, kuten päivähoito, koulu ja työyhteisöt, ylläpitävät stereotyyppisiä olettamuksia ja odotuksia eri sukupuolille stereotyyppioita ylläpitävällä tavalla. (Nummenmaa & Korhonen 1998; Nummenmaa & Korhonen 2000, 74.)

Juutilaisen mukaan ohjaajan on tunnistettava nuorten elämään vaikuttavat sukupuolistaavat rakenteet ja prosessit. Ohjaajalla on myös oltava tietoa sukupuolisosiaalisesta, sukupuolijärjestelmästä ja tasa-arvolainsäädännöstä. Lisäksi hänen on oltava tietoinen omista sukupuoleen kytkeytyvistä olettamuksista ja uskomuksista ja oltava valmis kyseenalaistamaan niitä. (Juutilainen 2003, 64.)

4 Tasa-arvo työelämässä

4.1 Naisten asema työmarkkinoilla

Naisten työssäkäynti on Suomessa EU-maista kolmanneksi yleisintä. Naisten työllisyysaste oli 65,4 prosenttia ja miesten 70 prosenttia vuonna 2001. Kokoaikaisiksi muunnettu työllisyysaste oli Suomessa naisilla 61,8 prosenttia, joka on EU-maiden toiseksi korkein Tanskan jälkeen. Tähän vaikuttaa paljon se, että Suomessa valtaosa naisista on kokopäivätyössä toisin kuin monissa muissa EU-maissa. (European Commission 2002.)

Vuonna 2001 naisista oli jatkuvassa kokoaikatyössä 68,7 prosenttia ja jatkuvassa osa-aika työssä 11,3 prosenttia. Määräaikaisessa kokoaikatyössä naisista oli 14,5 prosenttia ja määräaikaisessa osa-aikatyössä 5,5 prosenttia. Miehistä samana tarkasteluajankohtana jatkuvassa kokoaikatyössä oli 82,2 prosenttia ja jatkuvassa osa-aikatyössä 4,7 prosenttia. Määräaikaisessa kokoaikatyössä heistä oli 10,7 prosenttia ja määräaikaisessa osa-aikatyössä 2,3 prosenttia. (Tilastokeskus, työvoimatutkimus.)

Naisten keskiansiot olivat Tilastokeskuksen ansiotasoindeksin mukaan vuonna 2003 (toinen neljännes) 82 % miesten ansiosta. Alojen välillä on kuitenkin eroja. Sukupuolten välisistä palkkaeroista on tehty paljon tutkimuksia. Todettakoon tässä yhteydessä, että Tasa-vertaiset työmarkkinat-työryhmä ei käsittele sukupuolten välisiä palkkaeroja. Tämän vuoksi palkkaerojen syvällisempää käsittelyyn ei ole aihetta. Palkkaeroihin liittyviä kysymyksiä tarkastellaan muissa kolmikantatyöryhmissä.

Sosiaali- ja terveysministeriö käynnisti syyskuussa 2001 hankkeen "Tasa-arvotietoa kunnalliseen päätöksentekoon". Hankkeen aikana on kehitelty kunta - ja maakuntatason tunnuslukuja, jotka kuvaavat naisten ja miesten tasa-arvon toteutumista myös alueellisesti eriteltyinä. Näiden tietojen pohjalta on koottu tietopankki tasa-arvoasioista internetiin www.tasa-arvotietopankki.fi Siellä segregaatia on kartoitettu eri kuntatyyppien näkökulmasta katsottuna. Tämän pohjalta havaittiin, että mitä suurempi kunta sitä vähemmän työmarkkinat ovat segregoituneet. Kuudessa suurimmassa kunnassa segregaatiluku oli 27,4, muissa kaupunkimaisissa kunnissa luku oli 36,0 ja taajaan asutuissa kunnissa 37,6. Kaikkein suurin luku oli maaseutukunnissa (38,6).

Tasa-arvobarometriä 2001 varten Tilastokeskus on kerännyt Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan aloitteesta tietoa tasa-arvoon liittyvistä asenteista. Aineisto kerättiin vuonna 2001 tietokoneavusteisina puhelinhaastatteluina. Tähän tutkimukseen vastasi yhteensä 1 885 henkilöä. Naispalkansaajista 18 prosenttia on sitä mieltä, että tasa-arvo toteutuu työpaikalla erittäin hyvin. Vuonna 1998 vastaava luku oli 25 prosenttia. Eron syytä ei tarkkaan tiedetä, mutta yhtenä mahdollisena vaihtoehtona pidetään työpaikan yleisen ilmapiirin muutosta. Samassa

kartoituksessa nimittäin havaittiin, että naisilla on nykyään entistä useampia heihin yliolkaisesti tai vähättelevästi suhtautuvia miehiä työpaikallaan. Toisena mahdollisuutena esitetään, että palkkauksessa, työpaineiden jakaantumisessa, uralla etenemisessä ja ammattitaidon arvostuksessa sukupuolesta koituvat haitat ovat naispalkansaajien keskuudessa edelleenkin melko yleisiä. Kun niihin ei saada muutosta aikaan niin ihmiset turhautuvat. Naisista 12 prosenttia vastasi tasa-arvon toteutuvan huonosti työpaikalla. Miehistä tasa-arvon katsoi toteutuvan erittäin hyvin 28 prosenttia vastaajista ja huonosti seitsemän prosenttia. (Tasa-arvobarometri 2001, 15.)

Naispalkansaajista 31 prosenttia ilmoitti, että heidän sukupuolestaan on heille haittaa heidän nykyisessä työssään jonkin verran tai paljon. Ammattitaidon arvostuksessa sukupuolen koki haittaavaksi tekijäksi 29 prosenttia vastaajista ja uralla etenemisessä siitä oli haittaa 28 prosentin mielestä. Kaikissa näissä kolmessa mitatussa asiassa tulokset olivat huonontuneet muutamalla prosentilla vuodesta 1998. (Tasa-arvobarometri 2001, 16.)

Päivi Naumanen (2002) on tutkinut missä määrin tutkinto auttaa miehiä ja naisia menestymään työmarkkinoilla, kun menestymistä mitataan työmarkkinatilanteen ja työn sisällön ulottuvuuksilla. Hän on tutkinut myös kuinka halukkaita miehet ja naiset ovat osallistumaan lisäopintoihin pärjätäkseen työmarkkinoilla. Jos halutaan painottaa sukupuolten välistä eroa, niin Naumanen tuli siihen tulokseen, että samantasoisella koulutuksella miehet menestyvät naisia paremmin työmarkkinoilla. Jos taas halutaan painottaa eroja mies- ja naisryhmien sisällä niin, koulutus on merkittävämpi resurssi naisille kuin se on miehille, koska suhteessa vähemmän koulutettuihin pidemmän koulutuksen hankkineet naiset pärjäävät paremmin kuin vastaavan koulutuksen hankkineet miehet. Työhön pääsyn mahdollisuudet olivat paremmat korkeammin koulutetuilla ja koulutuksesta oli hyötyä työllistyvyyteen erityisesti naisilla. Kun tarkasteltiin työllisyyden vakautta, niin tulokset olivat toisenlaisia. Mitä enemmän koulutusta, sitä huonompi mahdollisuus varsinkin naisilla oli saavuttaa vakaa työura.

Naumanen tutkimuksen mukaan naiset olivat kiinnostuneita jatko-opinnoista silloin, kun he kokivat työnsä olevan heikosti kvalifioivaa. Myös hyvät uramahdollisuudet saivat naiset liikkeelle. Vähemmän koulutetut miehet olivat kiinnostuneita lisäkoulutuksesta, kun he työskentelivät osa-aikaisesti tai määräaikaisesti tai heidän työnsä oli heikosti kvalifioivaa. Korkeammin koulutetuista miehistä koulutukseen halusivat eniten työnsä menetystä pelkäävät, määräaikaiset, toistuvasti työttöminä olleet sekä ne, jotka kokivat työssä saamansa sosiaalisen tuen vähäiseksi. Kaikkein vähiten koulutuksesta kiinnostuneita löytyi tutkinnottomien miesten ryhmästä ja heidän jälkeensä listalla olivat korkeasti koulutetut miehet. Keskiasteen koulutetut naiset olivat kaikkein innostuneimpia jatko-koulutukseen menijöitä.

4.2 Työn ja perheen yhteensovittaminen

Suomessa työn ja perhe-elämän yhteensovittamista tuetaan kattavan perhevapaajärjestelmän avulla. Lain mukaan työntekijällä on oikeus 105 arkipäivää kestävään äitiysvapaaseen. Sen jälkeen molempien vanhempien käytössä on 158 arkipäivää kestävä vanhempainvapaa. Perheen valinnan mukaan vanhempainvapaan voi pitää joko äiti tai isä. Vanhempainvapaa voidaan pitää myös osittaisena siten, että molemmat vanhemmat sopivat osa-aikatyöstä työnantajansa kanssa vanhempainrahakaudella ja hoitavat vuorollaan lasta. Äitiys- tai vanhempainrahakauden aikana on isällä oikeus pitää 18 arkipäivää isyysvapaata.

Äitiys- ja vanhempainrahakauden jälkeen työntekijällä on oikeus jäädä kotiin hoitamaan lasta siihen asti kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Perheiden käytössä on myös ns. osittainen hoitovapaa eli mahdollisuus lyhennettyyn työaikaan lapsen hoitamiseksi. Lain mukaan työntekijä voi pitää osittaista hoitovapaata siihen asti kunnes lapsen perusopetuksen toinen luku-

vuosi päättyy. Lain mukaan työntekijällä on myös oikeus äkillisesti sairastuneen lapsen hoidon järjestämiseksi tai hoitamiseksi olla pois työstä neljä työpäivää.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen kannalta on tärkeää, että pienten lasten vanhemmilla on mahdollisuus joustavasti jakaa lapsensa hoitovastuuta. Vanhempainvapaan voi pitää joko isä tai äiti tai vanhemmat voivat jakaa sen keskenään. Kuitenkin perhevapaiden käyttö keskittyy edelleen naisille. Vanhempainvapaan ja hoitovapaan jakaminen vanhempien kesken on omiaan lisäämään vanhempien hoitovastuun tasaisempaa jakamista ja parempaa työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista. Vuonna 2002 isyysvapaata käytti 67,6 prosenttia miehistä (isistä) mutta vanhempainvapaata vain 2,6 prosenttia (STM 2003a, 114).

Viime aikoina lainsäädännöllä on pyritty kannustamaan isä käyttämään enemmän perhevapaata. Vuoden 2003 alusta lähtien isät ovat voineet ansaita 12 arkipäivää lisää isyysvapaata sillä edellytyksellä, että isä on pitänyt yhdenjaksoisesti viimeiset 12 arkipäivää perheen yhteisesti käytettävissä olevasta vanhempainvapaasta. Lain muutos on mahdollistanut ns. isäkuukauden pitämisen.

Tasa-arvobarometrin (2001) mukaan suomalaisista lähes 90 prosenttia on sitä mieltä, että miesten tulisi osallistua nykyistä enemmän lastensa hoitoon ja kasvatukseen. Näyttää siltä, että epäviralliset normit säätelevät lakisääteisten perhevapaiden käyttöä. Äitien jääminen äitiys- ja vanhempainvapaalle vajaan vuoden ajaksi ei tutkimukseen osallistuneiden palkansaajien mielestä tuota juurikaan vaikeuksia. Tämän jälkeen helpoimmaksi koetaan isien jääminen isyysvapaalle enintään kolmen viikon ajaksi ja äitien jääminen kotiin hoitamaan sairasta lasta. Jonkin verran vaikeampaa on äitien jääminen hoitovapaalle kunnes lapsi täyttää kolme vuotta ja isien jääminen hoitamaan sairastunutta lasta. Kaikkein vaikeimmaksi koetaan isien jääminen vanhempainvapaalle (1–6 kk) ja hoitovapaalle siksi aikaa kunnes lapsi täyttää kolme vuotta.

Tasa-arvobarometrissä (2001) tutkittiin, vaikeuttavatko perhesyyt työlle ja uralle omistautumista. Tutkimukseen osallistuneilta kahden huoltajan lapsiperheiden työssäkäyviltä vanhemmilta kysyttiin, kuinka vaikeaa tai helppoa on olla tarvittaessa töissä myöhään iltaisin tai viikonloppuisin. Vastaukset on jaoteltu lasten iän mukaan alle kouluikäisten ja kouluikäisten lasten vanhempiin. Kun tuloksia verrattiin vuoteen 1998, niin näyttää siltä, että kaikissa ryhmissä perhesyiden rajoittava vaikutus on vähenemässä pikkuhiljaa. Selkeintä väheneminen oli kouluikäisten lasten isillä, heillä "ei lainkaan vaikeaa"-vaihtoehto lisääntyi 61 prosentista 72 prosenttiin. Kouluikäisten lasten äideistä 70 prosenttia oli sitä mieltä, että myöhään työskentely ei ole lainkaan vaikeaa. Alle kouluikäisten lasten kohdalla luvut olivat ymmärrettävästi hieman alhaisemmat. Äideillä luku oli 42 prosenttia vuonna 2001 ja isillä 39 prosenttia.

Samansuuntaisia tuloksia saatiin, kun kysyttiin samalta kohderyhmältä yön yli kestäväälle työmatkalle tai kurssille lähtemisen vaikeudesta. Muutos vuodesta 1998 vuoteen 2001 oli tilastollisesti merkitsevä vain kouluikäisten lasten isien ryhmässä. Heillä "ei lainkaan vaikeaa"-vaihtoehdon valinneiden osuus kasvoi 74 prosentista 85 prosenttiin. Kouluikäisten lasten äideillä ei lainkaan vaikeaa -vaihtoehdon valinneiden osuus vuonna 2001 oli 72 prosenttia. Alle kouluikäisten lasten isille lähteminen oli helppoa 57 prosentille vastaajista. Alle kouluikäisten lasten korkea-asteen koulutuksen käyneistä äideistä 41 prosenttia kertoi lähtemisen yön yli kestäväälle työmatkalle olevan helppoa, kun enintään keskiasteen koulutuksen käyneillä luku oli 44 prosenttia. (Tasa-arvobarometri 2001, 28.)

Tasa-arvobarometrissä (2001) kysyttiin kotitöiden vastuunjaosta kahden huoltajan lapsiperheiden vanhemmilta. Alle kouluikäisten lasten isistä vain kaksi prosenttia koki usein olevansa liikaa vastuussa kotitöistä. Kouluikäisten lasten isien joukossa luku oli yksi prosentti. Alle kouluikäisten lasten äitien (enintään keskiasteen koulutus) kohdalla 23 prosenttia koki olevansa usein liikaa vastuussa kotitöistä. Korkea-asteen koulutuksen saaneista pienten lasten äideistä 16 prosenttia koki olevansa usein liikaa vastuussa kotitöistä. Kouluikäisten lasten äideillä prosenttiluku oli myös 16. Jos tuloksia verrataan vuoteen 1998, niin havaitaan joita-

kin kehityssuuntia. Korkeasti koulutettujen pikkulasten äideillä kotitöitä koskeva vastuu näyttäisi olevan hiljalleen vähenemässä, kun taas eniten vastuun kokeminen on lisääntynyt kouluikäisten lasten äitien keskuudessa. Tuula Melkas (Tasa-arvobarometri 2001) arvioi lisääntyneen vastuun kokemisen johtuvan siitä, että äidit eivät enää hyväksy automaattisesti työnjakomallia, jossa he joutuvat huolehtimaan perheen hyvinvoinnista pitkälti yksin. Tähän johtopäätökseen hän tuli lähinnä siksi, että tilastot näyttävät, että äitien vastuulla olevien kotitöiden määrä ei ole kasvanut vuosien 1998 ja 2001 välillä.

Tasa-arvobarometrin (2001) tutkimukseen osallistuneilta henkilöitä kysyttiin myös onko puoliso heidän mielestään liian vähän kotona. Vain harvat miehet kokivat puolisonsa olevan liian vähän kotona, naisten kohdalla osuus oli suurempi. Puolison poissaolon kokeminen liialliseksi on harvinaisempaa kuin kotitöitä koskevan vastuun kokeminen liialliseksi. Tavallissimmin puolison poissaolon syyksi ilmoitettiin työasiat. Vuosina 1998 ja 2001 neljä viidesosaa sekä naisista että miehistä ilmoitti työasiat syyksi vähäiseen kotonaoloon.

4.3 Tasa-arvosuunnitelma

Tasa-arvolain 6 a § edellyttää, että jos työnantajan työsuhteessa olevan henkilöstön määrä on säännöllisesti vähintään 30 työntekijää, työnantajan on sisällytettävä vuosittain laadittavaan henkilöstö- ja koulutussuunnitelmaan tai työsuojelun toimintaohjelmaan toimenpiteet naisten ja miesten tasa-arvon toteutumisen jouduttamiseksi työpaikoille. (STM 1998, 10.)

Suunnitelmaan tai ohjelmaan sisällytettävien tasa-arvotoimenpiteiden tulisi olla konkreettisia toimenpiteitä tai toimenpideohjelmia, joilla edistetään tasa-arvon toteutumista työpaikoilla. Tasa-arvosuunnitelman sisältöalueita voivat olla esimerkiksi hakumenettelyn kehittäminen, työolosuhteet, palkkaus, henkilöstökoulutus, osallistuminen työryhmätyöskentelyyn, perhepoliittisten oikeuksien käyttö, naisten ja miesten tasapuolinen sijoittuminen eri tehtäviin, tasa-arvoa koskevat asenteet, tasa-arvoyhdyshenkilöjärjestelmän luominen, tasa-arvon edistäminen johtamisessa ja työsuojelun kehittäminen. (Emt.)

Tasa-arvovaltuutetun toimisto lähetti kesällä 2002 kahdellesadalle satunnaisotannalla valitulle työpaikalle tasa-arvosuunnittelua koskevan kyselyn. Kysely kohdistettiin henkilöstöpäälliköille ja se sisälsi kysymyksiä mm. tasa-arvosuunnitteluun liittyvistä vaikeuksista, sen mahdollisista hyödyistä, työpaikan arvoista ja mitä selvityksiä työpaikalla oli tehty liittyen naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon. Kyselyn vastausprosentti oli 73,5. Joissakin työpaikoissa työntekijämäärä oli kuitenkin laskenut alle 30 ja selvitykseen otettiin lopulta mukaan 133 työpaikkaa. Vastanneista tasa-arvosuunnittelua oli 36 työpaikassa (27 %). Näistä erillisiä tasa-arvosuunnitelmia oli 15. (STM 2003b.)

Aktiivisimpia suunnitteluvollisuuden toteuttamisessa olivat isot, yli 500 henkilön työpaikat. Yritysten toimialojen välillä ei sen sijaan ollut suuria eroja. Työpaikkojen ja töiden eriytyminen naisten ja miesten töiksi katsottiin syyksi siihen, että tasa-arvosuunnitteluun ei ollut tarvetta sekä siihen, että tasa-arvosuunnittelu koettiin vaikeaksi. Tasa-arvosuunnittelun velvoittavuus ja merkitys näytti jääneen epäselväksi. Vastauksissa todettiin, että koska työpaikalla ei ollut ilmennyt syrjintätapauksia, ei myöskään tasa-arvosuunnittelulle ollut tarvetta. (Emt.)

Olemassa olevista tasa-arvosuunnitelmista puuttui usein konkreettisuus. Samoin vastauksista ei käynyt ilmi kuka vastaa työpaikalla tasa-arvon edistämisestä ja miten suunnitelma sisällytetään muuhun henkilöstöpoliittiseen suunnitteluun. (Emt.)

Vastajista 67 % oli sitä mieltä, että tasa-arvosuunnittelulla oli saatu aikaan myönteisiä muutoksia. Tärkeimmäksi muutokseksi koettiin asenteiden muuttuminen. Ohjeistusta sukupuolisten häirintätilanteiden varalta oli annettu 19 %:ssa työpaikoista. (Emt.)

5 Työhallinnon toimenpiteet segregaation lieventämiseksi

Työministeriön toimeenpano-osasto asetti 4.5.2001 Tasavertaiset työmarkkinat/segregaation lieventäminen -projektin, jonka tavoitteena oli mm. kehittää työhallinnon toimenpiteitä segregaaation lieventämiseksi. Projekti keskittyi työssään vaakasuoraan eli horisontaaliseen segregaatioon liittyviin ongelmiin. (TM 2002.)

5.1 Historiaa

Työhallinnossa on toiminut tasa-arvotyöryhmä vuodesta 1978 lähtien. Työryhmä on pyrkinyt edistämään sekä sukupuolten välistä että etnistä tasa-arvoa valtavirtaistamisperiaatteella työ- ja maahanmuuttopolitiikassa. Työryhmä on laatinut myös työministeriön tasa-arvosuunnitelman ja valvonut sen toteutumista. Lisäksi on edistetty tasa-arvonäkökulmaa henkilöstöpolitiikassa. Työministeriön tasa-arvotilannetta on päätetty seurata vuosittain tehtävällä tasa-arvoanalyysillä, tähän mennessä niitä on tehty vuosina 1998, 2000 ja 2002. Myös työvoimaosastot ovat tehneet vuosina 1999 ja 2000 alueellisen segregaaation lieventämissuunnitelman.

1980-luvulla työhallinto oli aktiivisesti mukana pohjoismaisessa AVAA-BRYT -projektissa, jonka tavoitteena oli työmarkkinoiden sukupuolen mukaisen työnjaon lieventäminen. Vastuu projektin jälkeisistä segregaaation lieventämistoimista annettiin suurelta osin työvoimatoimistojen tasa-arvoyhdyshenkilöille, mikä myöhemmin osoittautui huonoksi ratkaisuksi riittämättömien resurssien vuoksi.

Työvoimatoimistojen ja työvoimaosastojen tasa-arvoyhdyshenkilöitä on koulutettu vuosittain valtakunnallisessa koulutustilaisuudessa. Työmarkkinoiden segregaatio on ollut keskeisenä teemana koulutuksessa 1990-luvun lopulta lähtien. Vuodesta 2001 lähtien koulutustilaisuudet on järjestetty viitenä alueellisena koulutuspäivänä, mikä on ollut hyvä ratkaisu osallistujamäärällä mitattuna.

5.2 Henkilöstökoulutuksen toimenpiteet

Työhallinnon luomassa strategiassa vuosiksi 2001–2003 on kerrottu työhallinnon henkilöstön osaamisen ja jaksamisen kehittämistä. Strategiassa todetaan, että henkilöstökoulutuksen suunnitteluun ja toteutukseen sisällytetään aina etnistä ja suku-puolten tasa-arvoa edistävä näkökulma. Tasa-arvotema onkin käsitelty viimeaikoina systemaattisesti asiakaspalveluhenkilöstön erikoistumiskoulutuksessa ja tasa-arvovoyhdyshenkilöille tarkoitettussa koulutuksessa. Aihealuetta on pohdittu myös muissa koulutuksissa mutta ei systemaattisesti. Tällä hetkellä tasa-arvoasioissa tarvitaan vielä erillistä koulutusta, mutta tavoitteena tulee olla työhallinnon strategian mukaisesti, että tasa-arvoasiat saadaan sisällytettyä osaksi henkilöstökoulutusta läpäisyperiaatteella. (TM 2002, 16.)

Työministeriön asettama projekti valmisteli asiakaspalvelun käsikirjan, jossa opastetaan työvoimatoimistojen henkilöstöä ei-tyypillisten valintojen tukemiseen. Käsikirja pyrkii antamaan ajattelemisen aihetta ja herättämään mielenkiintoa tasa-arvokysymyksiä kohtaan. Se kertoo, mitä käytännön toimenpiteitä voidaan tehdä työvoimatoimistojen asiakkaiden kanssa, jotta he valitsisivat ei-tyypillisen alan. Käsikirja on tarkoitettu työvälineeksi työhallinnon asiakaspalelutehtävissä oleville virkailijoille.

Projektin loppuraportissa (TM 2002) on käsitelty henkilöstökoulutuksen roolia ja tulevia tehtäviä työhallinnossa. Koulutuksessa tulisi kiinnittää huomiota tasa-arvotilanteeseen työmarkkinoilla ja pohtia työllisyyteen ja työttömyyteen liittyviä kysymyksiä. Tasa-arvoa tulisi arvioida myös yhteiskunnallisesta näkökulmasta ja laajentaa perspektiiviä ottamalla käsittelyyn myös kansainvälinen taso. Aiheeseen liittyvän lainsäädännön tuntemuksesta olisi myös hyötyä käytännön työssä. Lista on lisätä myös arvojen, asenteiden ja tunteiden käsittely.

5.3 Segregaation lieventämisen mittaaminen ja seuranta

Työhallinnossa ei aikaisemmin tiedetty miten sen omat toimenpiteet vaikuttavat sukupuolen mukaiseen työnjakoon. Tasavertaiset työmarkkinat/segregaation lieventäminen -projekti (TM 2002, 20–21) etsi tähän ongelmaan vastausta. Projektissa kehitettiin arviointimenettely, jolla voitaisiin mitata toimenpiteiden vaikuttavuutta segregatioon. Vaikutusta kuvaavan indikaattorin tulisi pystyä mittaamaan toimenpiteiden nettovaikutus samalla kun se tunnistaa ne ammatit, joissa työhallinto joko lievittää tai lisää segregatiota. Työvoimatutkimuksesta saatujen tulosten perusteella ammatit jaettiin ensin miesvaltaisiin ja naisvaltaisiin ammatteihin sen mukaan, onko naisten osuus niissä suurempi vai pienempi kuin naisten osuus kaikista työllisistä. Toisena ulottuvuutena mitattiin naisten osuutta työvoimakoulutuksessa näissä ammateissa. Näin saadaan tietoa siitä, onko ammatti nais- vai miesvaltainen ja millaisia vaikutuksia työvoimakoulutuksella on ollut ammattialan työntekijöiden sukupuolen mukaiseen jakautumiseen. Toimenpiteen nettovaikutus saadaan laskemalla ammattittain yhteen segregatiota lieventävät ja sitä pahentavat vaikutukset. (TM 2002, 21.) Näin saadaan indikaattori, joka prosentteina ilmaistuna mittaa sitä osuutta toimenpiteen volyyymista, joka poikkeaa vallitsevasta sukupuolten mukaisesta työllisten jakaumasta.

Tukityöllistämässä on nähtävissä pyrkimys segregaation purkamiseen. Miesvaltaisille aloille kohdentuvasta tukityöllistämisestä noin seitsemän prosenttia oli segregatiota lieventävää ja naisvaltaisilla aloilla neljä prosenttia tukityöllistämistä oli segregatiota lieventävää. Toimenpiteiden nettovaikutus oli hieman yli kolme prosenttia. Segregatio on lieventynyt

eniten naisten osalta liikeyritysten johtajien ammattiryhmässä, koska monet naisyrittäjät aloittavat toimintansa starttirahan siivittämänä. Tukitoimien avulla on miehiä sijoittunut enemmän lasten päivähoidon, toimistotyöntekijöiden, kirjastotyöntekijöiden, sosiaalialan hoitajien, henkilökohtaisten avustajien ja terapeuttien ammatteihin. (TM 2002, 23.)

Ammatillinen työvoimakoulutus purkaa työhallinnon toimista tehokkaimmin segregaatiota. (TM 2002, 23.) Erityisesti naisia koulutetaan paljon miesvaltaisille aloille (13,7 %). Ylipäätään ammatillinen työvoimakoulutus on kohdennettu voimakkaammin miesvaltaisille aloille, koska niillä aloilla useimmiten esiintyy työvoimapulaa. Työvoimakoulutuksessa nettovaikutus segregaatioon oli 7,9 prosenttia.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että työvoimahallinnon toimenpiteet lievittävät segregaatiota mutta kehitys on ilmiön laajuuteen verrattuna hidasta. Eniten segregaatian lievenemiseen vaikuttaa naisten siirtyminen miesvaltaisille aloille. Miesten siirtyminen naisvaltaisille aloille sen sijaan on melko vähäistä. Työnvälityksen, tukityöllistämisen ja ammatillisen työvoimakoulutuksen kokonaisvaikutus oli yhteensä n. 2,5 prosenttia, joten noin 7 000 henkeä on sijoitettu/koulutettu sukupuolelleen ei-typilliseen ammattiin. Koko segregaatio-ilmiön laajuuden huomioon ottaen työhallinnon toimet ovat määrällisesti hyvin pieniä. Lisäksi täytyy muistaa, että edellä kuvatut toimenpiteet eivät välttämättä johda pysyvään työllistymiseen sukupuolelleen ei-typilliseen ammattiin. (TM 2002, 24.)

6 Katsaus koulutuksen ja työelämän tasa-arvoprojekteihin

Tasa-arvoprojektien yleisenä tavoitteena on vähentää sukupuoleen perustuvaa työmarkkinoiden jakautumista, ehkäistä työvoimakapeikkojen syntymistä ja edistää työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Segregaation purkamiseen tähtääviä projekteja rahoittavat esimerkiksi Euroopan sosiaalirahasto ja Kansallinen työelämän kehittämisohjelma. Euroopan sosiaalirahastossa tasa-arvoprojektien tavoitteiksi on listattu esimerkiksi seuraavat kokonaisuudet:

- naisten ohjaaminen miesvaltaisille työvoimakapeikkoaloille ja miesten ohjaaminen naisvaltaisille aloille;
- naisten ja miesten uravalintoihin vaikuttaminen tiedotuksen, ammatinvalinnan ohjauksen, neuvonnan, koulutuksen ja opettajakoulutuksen keinoin;
- perinteistä poikkeavat uravalinnat myös työyhteisöjen sisällä;
- naisten ja miesten tasapuolinen osallistuminen koulutukseen;
- työorganisaatioiden kehittäminen niin, että miesten ja naisten tasapuolinen sijoittuminen eri työtehtäviin tulee mahdolliseksi;
- urakehitysmahdollisuuksien tasapuolistaminen;
- miesten osuuden lisääminen perhepoliittisten vapaiden käytössä ja sairaan lapsen hoidossa;
- perheen ja työelämän parempi yhteensovittaminen;
- työaikajoustojen ja etätöiden mahdollistaminen niitä tarvitseville.

Tässä luvussa tarkastellaan niitä tasa-arvoprojekteja, joiden tavoitteena on lievittää koulutuksen ja työmarkkinoiden segregaatiota miesten ja naisten aloihin. Suurin osa esiteltävistä projekteista koskee naisten osuuden ja pysyvyyden lisäämistä miesvaltaisilla aloilla, lähinnä tekniikassa ja teollisuudessa. Segregaatiota käsittelevät tutkimushankkeet on rajattu tarkastelun ulkopuolelle.

Tasa-arvoprojektien tarkastelu on jaettu katsauksessa viiteen osaan. Ensin esitellään projekteja, joiden tavoitteena on edistää tyttöjen ja naisten rekrytointia miesvaltaisten alojen (tekniikan, teollisuuden) koulutukseen ja ammatteihin. Toisen osa-alueen muodostavat hankkeet,

joissa pyrkimyksenä on miesvaltaisten alojen koulutuksen kehittäminen naisnäkökulmasta. Kolmantena ryhmänä ovat projektit, joissa rohkaistaan naisia yrittäjyyteen ja luodaan heille työmahdollisuuksia perinteisillä miesaloilla. Neljäntenä esitellään projekteja, joissa miehiä on kannustettu siirtymään naisvaltaisille aloille. Lopuksi esitellään projekteja, joissa segregaaation purkua tavoitellaan työelämän yleisiä tasa-arvoperiaatteita ja pelisääntöjä kehittäen.

6.1 Tyttöjen ja naisten rekrytointi tekniikan ja teollisuuden koulutukseen

Matematiikan ja luonnontieteiden opetuksen kehittämishanke 1996–2002 (LUMA)

LUMA oli laaja ja pitkäkestoinen matematiikan ja luonnontieteiden opetuksen kehittämisprojekti Opetushallituksessa vuosina 1996-2002. Projekti oli osa opetusministeriön koordinoimaa valtakunnallista kehittämisohjelmaa, jonka tarkoituksena on ollut nostaa suomalaisten matematiikan ja luonnontieteiden osaaminen kansainväliselle tasolle. Luonnontieteisiin luetaan fysiikka, kemia, biologia ja luonnonmaantiede. LUMA-projektin tavoitteena oli myös lisätä tyttöjen kiinnostusta matematiikan ja luonnontieteitä kohtaan.

Korkeatasoisen oppimisen turvaamiseksi tarvitaan motivoituneita ja innokkaita opettajia. Siksi LUMA -projektissa on etsitty keinoja, jotka saavat aikaan muutoksia opetuksessa, siten että oppilaat ja opiskelijat kiinnostuvat nykyistä enemmän matematiikan ja luonnontieteiden opiskelusta.

LUMA-hanketta on toteutettu 16 kehittämisverkossa, joissa on toiminut 78 kuntaa ja niiden alueilla yhteensä 270 oppilaitosta. Peruskoulut, lukiot ja ammatilliset oppilaitokset ovat toimineet yhteistyössä sekä keskenään että alueensa muiden oppilaitosten ja elinkeinoelämän kanssa.

Verkkojen toiminnalle asetettuja tavoitteita:

- Sekä oppimisvaikeuksissa kamppailevia ja muuten heikosti menestyviä että lahjakkaita oppilaita tuetaan niin, että kaikilla oppijoilla on tasavertaiset mahdollisuudet matematiikan ja luonnontieteiden oppimiseen.
- Kehitetään sopivia malleja lisäämään tyttöjen ja naisten kiinnostusta matematiikkaan ja luonnontieteisiin sekä parantamaan heidän saavutuksiaan.
- Opetusjärjestelyjä ja menetelmiä monipuolistetaan tavoitteena rohkaista oppilaita tarkastelemaan ilmiöitä ja kokeilemaan sekä soveltamaan tietoja ja arkielämän tilanteita ongelmanratkaisussa.
- Matematiikan ja luonnontieteiden opettajat tekevät yhteistyötä eri kouluasteilla niin, että opetussuunnitelma jatkuu luontevasti esiopetuksesta toisen asteen koulutukseen.
- Yhteistyö lisääntyy sekä matematiikan ja luonnontieteiden että niitä soveltavien aineiden opetuksessa.
- Matematiikan ja luonnontieteiden painoarvo lisääntyy ammatillisessa koulutuksessa.
- Innovaatiot leviävät verkoista koulujen lähialueille ja vähitellen koko maahan.

Hankkeen alkuvaiheista lähtien on opettajille tarjottu maksutonta täydennyskoulutusta. Koulutukseen ovat voineet hakeutua maan kaikkien koulumuotojen ja -asteiden matematiikan ja luonnontieteiden opettajat. Tarjolla on ollut sekä yliopistollisten arvosanojen suorittamiseen suuntautuvaa 15 tai 20 opintoviikon koulutusta että 3–5 opintoviikkoa kestävä koulutusta, jonka tavoitteena on aineenhallinnan ja didaktisen osaamisen parantuminen.

LUMA-projekti on tuottanut opettajien käyttöön tukimateriaaleja sekä julkaisuina että Opetushallituksen www-sivuille. Lisäksi opettajien käytössä on kansallisen tietoyhteiskunta-ohjelman yhteydessä syntynyt materiaali. Tässä yhteydessä erityisen tärkeä on FyKe-virtuaaliskoululhanke, jonka tuloksia pyritään hyödyntämään tehokkaasti.

Koulujen omat LUMA-hankkeet käynnistyivät hyvin ja jatkuvat edelleen. Opettajien välinen yhteistyö kouluissa on lisääntynyt ja yhteydenpito koulun ulkopuolelle on entisestään voimistunut. Kokeellisuus opetuksessa on lisääntynyt, ja moniin kouluihin on perustettu matematiikkaan ja luonnontieteisiin erikoistuneita luokkia ja linjoja. Oppilaitosten ylläpitäjät ovat antaneet kehittämistyöhön taloudellisia mahdollisuuksia; osoittaneet resursseja opetus- ja kehittämistyöhön sekä opetustiloihin, välineisiin ja laitteisiin.

Opettajat ovat innostuneesti osallistuneet koulutukseen. He ovat suorittaneet arvosanoja, täydentäneet aineenhallintaansa ja monipuolistaneet pedagogista osaamistaan.

Opetusministeriön asettamat määrälliset tavoitteet on projektin aikana saavutettu vain osittain. Matematiikan pitkän oppimäärän suorittaneiden lukumäärä on koko maassa hitaassa kasvussa. LUMA-lukioissa pitkää matematiikka opiskellaan ja myös kirjoitetaan ylioppilastutkinnossa merkittävästi entistä enemmän. Fysiikan ja kemian reaalikokeeseen osallistujien määrä sitä vastoin ei ole sanottavasti kohonnut. Todellisen osaamisvarannon näissä aineissa muodostavat kuitenkin laajan oppimäärän suorittaneet. Heidän määränsä on LUMA-lukioissa kasvanut erityisesti fysiikkaa opiskelevien tyttöjen ansiosta.

LUMA-hankkeesta tehtiin kansainvälinen arviointi. Kansainvälinen arviointiryhmän mukaan verkostomuotoinen matematiikan ja luonnontieteiden kehittämisstrategiaa on onnistunut, mutta ryhmä on huolissaan tulosten leviämisestä. Eri sidosryhmien yhteistyö nähdään merkittävänä. Suuremmat taloudelliset panostukset ja keskitetympi ohjaus olisivat todennäköisesti parantaneet tuloksia merkittävästi. Arviointiryhmä suosittaa jatko-ohjelman käynnistämistä kuntaverkon toiminnan jatkumiseksi ja innovaatioiden levittämiseksi.

LUMA-hankkeesta löytyy tietoa ja materiaalia osoitteesta www.oph.fi -> *Kehittämishankkeet* -> *LUMA-OHJELMA*.

Matematiikan ja luonnontieteiden kehittämisohjelma

LUMA-hankkeen päätyttyä hanke jatkuu kehittämisohjelmana. Vuonna 2003 tavoitteena on edelleen matematiikan ja luonnontieteiden opetuksen ja osaamistason nostaminen ja kiinnostuksen herättäminen näiden aineiden opiskelua kohtaan.

Hankkeen nimenä on "Matematiikan ja luonnontieteiden kehittämisohjelma" ja sen piiriin kuuluvat matematiikan, fysiikan, kemian, biologian ja luonnonmaantieteen opetus sekä erityisesti teknologian ja kestävän kehityksen aihekokonaisuudet.

Vuoden 2003 kehittämistoimenpiteitä ovat:

- matematiikan ja luonnontieteiden opetusmenetelmät ja työtavat teknologian käyttö matematiikan ja luonnontieteiden opetuksessa,
- hankittujen kokemusten ja syntyneiden innovaatioiden levittäminen omassa kunnassa ja alueen muihin kuntiin,
- opetuksellisen yhteistyön kehittäminen matematiikan ja luonnontieteiden sekä niitä soveltavien aineiden kesken,
- opettajien osaamisen ja verkottumisen vahvistaminen sekä sidosryhmäyhteistyö ja valmistautuminen uusien opetussuunnitelmien käyttöön ottoon.

Kuntien kanssa tehdään sopimukset, jolla kehittämishanketta jatketaan samassa suunnassa, mutta tarkentaen kehittämistoiminnan tänä vuonna erityisesti opetusmenetelmiin ja työtapoihin sekä uusien opetussuunnitelmien valmistelutyöhön. Sopimus edellyttää myös kuntakoordinaattorin nimeämistä

Muut hankkeet

Suomessa on toteutettu ESR:n tuella useita tasa-arvoprojekteja, joiden tavoitteena on ollut edistää tyttöjen pääsyä tekniikan alalle ja ammatteihin. Lisäämällä tyttöjen kiinnostusta tekniikan, matematiikan ja luonnontieteiden opiskeluun on pyritty avaamaan naisille uusia työ- ja uramahdollisuuksia tekniikan ja teollisuuden ammateissa ja lievittämään siten työmarkkinoiden jakautumista nais- ja miesaloihin. Segregaation purkamisen lisäksi projektien tavoitteenasettelun taustalta löytyvät teknologia-alojen työvoima- ja rekrytointiongelmat, joihin etsitään ratkaisuja esimerkiksi tyttöjen ammatinvalintaprosesseihin vaikuttamalla.

Tyttöjen rekrytointia tekniikan ja teollisuuden ammatteihin edistävät hankkeet ovat olleet pääasiassa valistusprojekteja, joissa tyttöjä on ohjattu koulutuksellisissa ja ammatillisissa valinnoissaan kohti ei-perinteisiä ratkaisuja. Kohderyhmänä ovat olleet ensisijaisesti peruskoulun ja lukion päättöluokkien tytöt. Konkreettisenä tavoitteena on ollut saada entistä useammat tytöt valitsemaan jatkokoulutuspaikkansa tekniikan tai teollisuuden aloilla. Yksilötasolla tapahtuviin ammatinvalintaprosesseihin on pyritty vaikuttamaan ennen muuta asennekasvatuksella ja valistuksella.

Valistusprojektien keskeinen toimintatapa on ollut tytöille suunnatun rekrytointimateriaalin tuottaminen ja valistuskampanjoiden toteuttaminen. Materiaali on sisältänyt esimerkiksi tietoisuuksia, videoita, cd-romeja, webbi-sivustoja ja kirjallisia esitteitä. Projekteissa on laadittu myös kalvosarjoja, joita opettajat ovat voineet hyödyntää oppilaan- ja ammatinvalinnan ohjauksessa.

Joissakin projekteissa matemaattisten aineiden opettajia ja opinto-ohjaajia on koulutettu sukupuolisensitiivisempiin työskentelytapoihin opetuksessa, ammatinvalinnan ohjauksessa ja rekrytoinnissa. Yläasteella ja lukiossa opiskeleville tytöille on suunnattu kursseja ja laajoja projekteja, joilla on pyritty lisäämään tyttöjen kiinnostusta tekniikan, matematiikan ja luonnontieteiden aineiden opiskelemiseen.

Yksi keino tyttöjen asennekasvatuksessa on ollut positiivisten kokemusten antaminen tekniikan ja teollisuuden ammateista ja niissä työskentelevistä ihmisistä. Tyttöjen tutustumista teknisen alan koulutukseen on edesautettu alalla opiskelevien ja yrityksistä vierailevien kummien avulla.

Tekniikan alojen opinto-ohjaukseen on kehitetty myös niin kutsuttuja mentorointimalleja. Kummien ja mentoreiden kautta on lisätty yhteistyötä ja verkostoitumista oppilaitosten ja yritysten välillä. Tyttöjä on rohkaistu valitsemaan työelämää tutustumisjaksoja teollisuuden työpaikoissa ja heille on järjestetty tutustumisjaksoja myös ammatillisten oppilaitosten teknillisillä linjoilla.

EQUAL-yhteisöaloitteisiin kuuluvan **MIRRORin** tavoitteena on lisätä naisten määrää erityisesti metalli-, elektronikkaja ja tietoteollisuusaloilla kehittämällä motivoivaa koulutusta ja lisäämällä alan vetovoimaa. MIRROR etsii ja tarjoaa uusia keinoja, joilla poistetaan työmarkkinoiden eriarvoisuutta.

MIRROR-hankkeen toimintojen, tuloksien ja hyvien mallien kohderyhmänä ovat tytöt kaikilla koulutusasteilla. Menetelmät kattavat erilaisia toimintoja alan informaatiosta oma-kohtaisen kokemuksen hankintaan. Myös nuorten vanhempien, opettajien ja oppilaanohjaajien käsityksiin tekniikan alan koulutus- ja työmahdollisuuksista halutaan vaikuttaa ajankoh-

taisen informaation ja tilaisuuksien kautta. Tyttöjen matemaattis-luonnontieteellisen ja tekniikan oppimisen motivaatiota vahvistetaan. Projektissa luodaan, testataan ja otetaan käyttöön uudentyyppejä, sukupuolisensitiivisiä opetus- ja oppimismenetelmiä ja -sisältöjä sekä kehitetään motivoivaa opetusmateriaalia koulutuksen kaikille tasoille. Lisäksi informaatioteknologian käyttöönottoa tuetaan tyttöjen jokapäiväisessä elämässä ja oppimisessa sekä tarjotaan naisopettajille koulutusta tietotekniikan ja -verkkojen käytöstä opetuksen tukena.

Kone- ja metallitekniikan, tietotekniikka- ja elektroniikka-alojen koulutuksen vetovoimaa lisätään mm. tiedotuksen avulla. Tavoitteena on, että nuorten tietämys ja kokemukset tekniikasta sekä alan koulutusmahdollisuuksista ja ammateista vahvistuvat. Samalla parannetaan opettajien, oppilaanohjaajien ja vanhempien tietopohjaa tyttöjen työuravaihtoehtoista.

GISEL-hanke on MIRROR-hankkeen eräs alahanke. GISEL-hankkeessa kehitetään yhdessä Espoon, Helsingin ja Vantaan kaupunkien opettajien ja Helsingin yliopiston opettajan-koulutuslaitoksen tutkijoiden kanssa sellaisia fysiikan ja kemian opetuksen työtapoja, jotka osoittavat fysiikan ja kemian kiinnostavuuden ja vahvistavat nuorten, erityisesti tyttöjen kiinnostusta fysiikkaa kohtaan ja siten motivoivat heitä opiskelemaan fysiikkaa ja valitsemaan lukiossa fysiikan syventäviä kursseja. Ainevalintoihin vaikuttavat oppilaiden ja heidän vanhempiensa asenteet. Sen tähden oppilaiden asenteita fysiikkaa ja kemiaa kohtaan ja asenteisiin opiskella näitä peruskoulussa ja lukiossa pyritään vaikuttamaan käyttämällä oppimateriaaleja ja työtapoja, jotka osoittavat nuorille fysiikan kiinnostavuuden. www.malux.edu.helsinki.fi/malu/tutkimus/gisel/.

Muita esimerkkejä tyttöjen rekrytointia tekniikkaan ja teollisuuteen koskevista projekteista:

- Naiset ja teollisuuden ammatillinen koulutus (Taloudellinen Tiedotustoimisto, toteutus 1996–1998) www.tat.fi
- Sara - Increasing gender equality in ICT education and professions (Oulun ammattikorkeakoulu, tekniikan yksikkö, toteutus 2000-2001) www.tekniikka.oamk.fi
- WomenIT kehittämiskumppanuus (Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus, toteutetaan vuosina 2002–2005) www.womenit.info
- Girls and Computer Science Project, Norja (Norwegian University of Science and Technology (NTNU), toteutus 1997–1998) www.ntnu.no/datajenter
- HiL@adies - tytöt, naiset ja teknologia (Oulun yliopisto, Kajaanin kehittämiskeskus, toteutus 2000–2001)

Tässä yhteydessä voidaan nostaa esille myös ammattitaitokilpailut, joiden yhtenä tavoitteena on lisätä sekä tyttöjen että poikien kiinnostusta taitoaineita kohtaan. Ammattitaitokilpailuja organisoii **Skills Finland ry** www.skillsfinland.com. Skills Finland on yhdistys, jonka tavoitteena on edistää ammatillisen koulutuksen arvostusta ja suomalaista ammatillista huippuosaaamista. Skills-yhdistys järjestää kansallisia nuorten *Taitaja*-ammattitaitokilpailuja. Näistä mainittakoon *T9*-kisat, joiden tavoitteena on parantaa peruskoululaisten taitoaineiden oppimistuloksia, herättää kiinnostusta tekniisiin aloihin sekä lisätä ammatillisen koulutuksen ja osaamisen arvostusta. Kisaan osallistuvat ovat peruskoulun 9.-luokalla.

Skills lähettää Suomen joukkueen myös kansainvälisiin *Ammattitaito-olympialaisiin* (WorldSkills Competition) joka toinen vuosi. Erityishaasteena Skills Finland ry:llä on vuoden 2005 Helsingin Taito-olympialaisten käytännön järjestämistä vastaava. Skills järjestää myös valmennusta kilpailijoille ja koulutusta valmentajille, yrityksille ja kilpailuekspertereille. Skills Finland ry:n taustalla ovat opetusministeriön, Opetushallituksen ja oppilaitoskentän lisäksi mm. keskeiset työmarkkina- ja opetusalan järjestöt.

6.2 Tekniikan ja teollisuuden koulutuksen kehittäminen naisopiskelijoiden näkökulmasta

Osa segregaatian purkamiseen pyrkivistä tasa-arvoprojekteista keskittyy yksilötasolla tapahtuvan asennekasvatuksen sijaan tai sen lisäksi vaikuttamaan yhteiskunnallisiin rakenteisiin, jotka ylläpitävät työmarkkinoiden jakautumista mies- ja naisaloihin. Näissä projekteissa painopisteenä on koulutuksen kehittäminen siten, että opetuskäytännöissä ja -sisällöissä otetaan paremmin huomioon vähemmistönä oleva sukupuoli.

Segregaation lievittämiseen tähtäviä koulutuksen kehittämishankkeita on toteutettu pääasiassa tekniikan ja teollisuuden aloilla. Miesvaltaisten alojen koulutusta on kehitetty lähtien siitä, että naiset viihtyisivät koulutuksessa tutkinnon suorittamiseen saakka ja pysyisivät alalla myös valmistuttuaan.

Tekniikan koulutuksen kehittäminen naisten näkökulmasta on lähtökohtana Teknillisen korkeakoulun sähkö- ja tietoliikenneosaston **TiNA -projektissa** *tina.tkk.fi*. Projektin tavoitteena on

- nostaa naisten osuutta tietoteollisuuden alojen opiskelijoissa, tutkijoissa ja opettajissa;
- kehittää koulutusta ottamaan huomioon naisten erilaiset ja monipuoliset kiinnostuksen kohteet;
- kehittää tutkinnon rakennetta ja sisältöä motivoivammaksi naisten kannalta;
- lisätä (naisopiskelijoiden) näppituntumaa alan käytännön taitoihin;
- vahvistaa alaa opiskelevien naisten ammatti-identiteettiä;
- edistää naisten urakehitystä;
- lisätä tietoa ja osaamista sukupuoleen ja oppimiseen sekä tasa-arvoon liittyvistä asioista kaikkien oppilaitosten toiminnan kehittämiseksi.

TiNA -projektissa koulutusta kehitetään lähtien siitä, että opetuskäytännöissä ja -sisällöissä otetaan huomioon naisten kannalta tärkeiksi todettuja asioita. Koulutuksessa pyritään esimerkiksi lisäämään vuorovaikutusta opetushenkilöstön ja opiskelijoiden välillä sekä opiskelijoiden kesken tutoroinnin avulla. Alalla opiskelevien naisten verkostoitumista toisiinsa ja alalla jo toimiviin naisiin vahvistetaan puolestaan niin kutsutulla mentoroinnilla.

Opetuskäytäntöjä kehitetään TiNA -projektissa myös lisäämällä opintojen poikkitieteellisyttä sekä kiinnittämällä etenkin alkuopinnoissa huomiota siihen, että opetettavat asiat sidotaan enemmän kontekstiinsa. Koska käytännön kokemusten puuttumisen on havaittu vähentävän naisten itseluottamusta tekniikan oppijoina, koulutuksessa pyritään lisäämään naisten käytännön kokemuksia esimerkiksi linkittämällä matematiikan ja fysiikan opinnot osaksi osaston tutkimushankkeita.

TiNA -projektissa panostetaan naisopiskelijoiden ammatti-identiteetin kehittymiseen ja tuetaan naisten jatko-opiskelua sekä tutkijanaisten uria perustutkinnon jälkeen. Käytännön toimintamuotoina kokeillaan esimerkiksi tutkijanaisten tapaamisia, seminaareja ja työnohjauksellisia keskustelupiirejä.

Ammattikoulutuksen käytäntöjen kehittäminen naisten näkökulmasta oli tavoitteena myös **Naiset ja teollisuuden ammatillinen koulutus** -hankkeessa, joka toteutettiin vuosina 1996–1998. Taloudellisen Tiedotustoimiston toteuttamassa projektissa pyrittiin vahvistamaan ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien naisten työpaikkayhteyksiä ja tuettiin heidän sijoittumistaan teollisuuden ammatteihin. Ammatti- ja teollisuusoppilaitoksissa opiskeleville tytöille luotiin kummiverkosto projektissa mukana olleiden yritysten henkilöstöstä. Kummien avulla naisopiskelijat tutustuivat alansa työpaikkoihin, näkyymiin ja työntekijöihin.

Rakenteisiin vaikuttaminen on lähtökohtana myös Oulun yliopiston Kajaanin kehittämiskeskuksessa vuonna 2002 alkaneessa **WomenIT** -hankkeessa. Siinä selvitetään, millaiset rakenteelliset tekijät (esim. koulujen opetussuunnitelmat ja sisällöt, ammatinvalinnan ohjaus tai rekrytointitavat) ohjaavat nuoria hakeutumaan sukupuolensa mukaisille perinteisille ammattialoille. Huomio kiinnitetään makrotason prosesseihin, jotka aiheuttavat sukupuolten välistä epätasa-arvoa työelämään. Rakenteiden muutosta tavoitellaan eri tahojen muodostaman kehittämiskumppanuuden keinoin.

6.3 Naiset yrittäjinä, johtajina ja uusilla ammattialoilla

Omaksi tasa-arvoprojektien kokonaisuudeksi voidaan rajata hankkeet, jotka keskittyvät naisten työllisyyden ja urakehityksen edistämiseen. Osa projekteista pyrkii naisyrittäjyyden edistämiseen, kun taas osassa tavoitteena on etsiä naisille työ- ja uramahdollisuuksia uusilta ammattialoilta. Naiset nähdään potentiaalisena työvoimaresurssina aloilla, jotka kärsivät työvoimapulasta. Joissakin projekteissa naiset on valittu kohderyhmäksi siksi, että heidän katsotaan olevan vaarassa syrjäytyä tietotekniikasta ja teknologiasta.

Naisyrittäjyyden edistämiseen keskittyvissä projekteissa tavoitteena on antaa naisille valmiuksia toimia yrittäjinä. Naisia kannustetaan yrittäjyyteen erityisesti sellaisilla aloilla, joilla he eivät ole perinteisesti toimineet. Projektit keskittyvät pääasiassa tieto- ja tietoliikennetekniikkaan sekä uusmediaan. Kohderyhmänä ovat yrittäjyydestä kiinnostuneet, yritystä perustamassa olevat sekä yrittäjinä jo toimivat naiset. Esimerkkejä yrittäjyys Hankkeista:

Naiset high tech -yrittäjinä

Vammalan seudun ammatillisen koulutuksen kuntayhtymän projekti, joka toteutettiin vuosina 1999–2000

Uskalla sinäkin/Yrittämisestä työtä 2000

Taustalla työministeriö ja ESR, toteutus 2000–2006

Naisten siirtymistä ja työllistymistä uusille ammattialoille edistävissä projekteissa kohteena ovat esimerkiksi työttömät ja työttömyysuhan alaiset naiset sekä maahanmuuttajanaiset. Naiset nähdään jälleen työvoimareservinä, jota voidaan hyödyntää työvoimapulasta kärsivillä kapeikkoaloilla. Monet projektit on toteutettu alueellisista lähtökohdista. Projekteissa etsitään naisille uusia mahdollisuuksia hakeutua teollisuuden alojen koulutukseen ja työmarkkinoille. Toimintatapoina käytetään mm. naisille suunnattuja kursseja ja koulutuksia. Esimerkkejä:

BERTA

Tavoitteena edistää naisten työllisyyttä, urakehitystä ja johtotehtäviin siirtymistä ja edistää naisten siirtymistä uusille ammattialoille. Toteuttajana Helsingin yliopiston Vantaan täydennyskoulutuskeskus ja ESR, toteutus 1996–1998.

WOMEC Naisia teollisuuteen

Tavoitteena etsiä naisille uusia mahdollisuuksia hakeutua teollisuuden alojen koulutukseen ja työmarkkinoille. Toteuttajana Adulta Oy, toteutus 1998–2001.

Naiset tekniikkaan

Lähtökohtana maahanmuuttajanaisten mahdollisuuksien lisääminen Varsinais-Suomen ka-
peikkoaloilla. Rahoittajina työministeriö ja ESR, toteutus 2000–2003.

Naiset tekniikkaan, Turku

Tavoitteena kouluttaa naisia metalli-, sähkö- ja tietotekniikan alojen perustutkintotasoiseen
ammatin osaamiseen. Rahoittajina Työministeriö ja ESR, toteutus 2001–2003.

Tietoteekki

Tavoitteena löytää käytäntöjä, joilla työttömiä ja työttömyysuhanalaisia naisia ohjataan tietö-
tekniikan koulutukseen ja ammatteihin. Rahoittajina Työministeriö ja ESR

Työministeriön ja Euroopan sosiaalirahaston rahoittama **Uudet urat -projekti** on tasa-
arvoprojekti, jossa myös miesten osuuden lisääminen naisvaltaisilla aloilla on kiinnostuksen
kohteena. Projektin kohteena ovat työttömät ja työttömyysuhanalaiset työnhakijat sekä alan-
vaihtoa suunnittelevat työntekijät. Tavoitteena on muuttaa sekä naisten että miesten perinteisiä
uravalintoja niin, että naiset hakeutuvat entistä enemmän perinteisiin miesten töihin johtaviin
koulutuksiin ja miehet enemmän perinteisiin naisten töihin johtaviin koulutuksiin. Perusaja-
tuksena on asenteiden muuttaminen ja perinteisen ammatti- ja urasuunnittelun muuttaminen.

Naisyrittäjyyskeskus opastaa ja tukee yrittäjiksi aikovia ja yrittäjäntaipaleensa
alkuvaiheessa olevia naisia. Naisyrittäjyyskeskus auttaa kaikissa yrityksen perustamiseen liitty-
vissä asioissa. Tavoitteena on edistää yrittäjyyttä ja vahvistaa jo toimintansa aloittaneiden yrit-
täjien yritystoimintaa ja verkostoitumista. *www.naisyrittajyyskeskus.fi*

6.4 Pojille ja miehille suunnatut hankkeet

Hankkeita, jotka pyrkivät edistämään poikien ja miesten siirtymistä naisvaltaisille aloille
sekä pysymään naisvaltaisilla aloilla, on vähän.

Soteman projekti on ESR-tavoiteohjelma 3:een kuuluva projekti, jonka tavoitteena on
lisätä miesten hakeutumista sosiaali- ja terveysalan tutkintotavoitteeseen koulutukseen. Pro-
jektin kohderyhmänä ovat peruskoulun ja lukion päättävät nuoret miehet, työttömät ja am-
matinvaihtoa suunnittelevat miehet, armeijassa ja siviilipalveluksessa olevat miehet, alan teh-
tävässä työskennelleet miehet sekä opinto-ohjaajat ja työvoimaneuvojat.

Projektissa tuetaan rekrytointia ja ohjausta mm. mainoskampanjoiden ja infotilaisuuksien
avulla, tarjotaan sosiaali- ja terveysalan koulutukseen valmentavaa koulutusta sekä ohjaushen-
kilöstön valmennusta. Lisäksi projektissa laaditaan kartoitus siitä, että millainen on sosiaali-
ja terveysala miesten ammattialana ja millaiset tekijät vaikuttavat miesten hakeutumiseen
sosiaali- ja terveysalalle. Projektin kesto on 1.2.2002–31.1.2005 ja sitä hallinnoi Kotkan
amatillinen koulutuskeskus.

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksessa (STAKES) on käynnissä

vuosina 2002–2005 ESR-tavoiteohjelmaan 3:een kuuluva projekti tietotekniikka valmiuksien vahvistaminen sosiaali- ja terveysalalla (TIVA). TIVA-hankkeen tavoitteena on sosiaali- ja terveysalan henkilöstön tietoteknologisen osaamisen kehittäminen, työnantajien henkilöstöpolitiikkaan vaikuttaminen sekä sosiaali- ja terveysalan vetovoimaisuuden lisääminen. Hankkeen avulla pyritään parantamaan sosiaali- ja terveysalan ulkoista kuvaa sekä lisäämään miesten kiinnostusta hakeutua alalle. TIVA-hankkeen oletetaan vähentävän työelämän segregaatiota, kun myös nuoret miehet saadaan kiinnostumaan modernilla teknologialla toimivasta sosiaali- ja terveysalasta.

Sosiaali- ja terveysalan koulutus miehille -projekti on Pirkanmaan aikuisille miehille tarkoitettu lähihoitajan koulutus, joka sisältää lisäksi järjestyksenvalvojan ja henkilö- ja tuoteriskien hallinnan koulutusta. Projektin tavoitteena on työllistää koulutuksen ja tutkinnon suorittaneet Tampereen kaupungissa ja ympäristökunnissa sijaitseviin sosiaali- ja terveysalan toimipisteisiin. Tavoitteena on ohjata miehiä naisvaltaiselle hoiva-alalle. Koulutus toteutetaan kontekstissa oppimisen periaatteiden mukaisesti. Opiskelijoiden työssäoppimisen paikat varmistetaan ennen opiskelijavalintaa. Työssäoppimisen paikkoihin valmennetaan työpaikkakouluttajat ja näyttöjen vastaanottajat. Työnantajan edustajat osallistuvat opiskelijavalintaan. Opiskelijat valitaan kirjallisten hakemusten, yksilö- ja ryhmähaastattelujen sekä terveyshaastattelun (tarvittaessa todistus) perusteella. Valitut opiskelijat sitoutuvat vuorotyöhön koko koulutuksen ajaksi. Oppilaitoksen opettajat toteuttavat opiskelijoiden ja työpaikkakouluttajien opetusta työssäoppimisen paikoissa ja oppilaitoksessa. Opiskelijat etenevät heille laaditun henkilökohtaisen oppimis- ja näyttösuunnitelman mukaisesti koko koulutuksen ajan. Projektin ohjausryhmä kokoontuu vähintään kaksi kertaa vuodessa ja varmistaa ja tukee koulutuksen etenemistä asetettujen tavoitteiden mukaisesti. Kontekstuaalisen oppimisen tuotokset raportoidaan oppinnäytetyönä.

6.5 Työelämän käytäntöjen kehittäminen tasa-arvolähtökohdasta

Työelämän segregaation lievittämiseen tähdätään myös projekteilla, joissa pyritään työelämän käytäntöjen ja toimintaperiaatteiden kehittämiseen tasa-arvolähtökohdasta.

Stakesin koordinoima ja Euroopan sosiaalirahaston ja sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama projekti **Työelämän ja perhe-elämän yhteensovittaminen** toteutettiin vuosina 1996–1999. Sille jatkoksi Stakes on aloittanut vuonna 2001 **Työn ja perheen yhteensovittamisen kehittäminen työyhteisöissä (YTY)-projektin**. www.stakes.fi/hyvinvointi/lapel/tyojaperhel

Työn ja perhe-elämän yhteensovittamista koskeissa projekteissa pyrkimyksenä on ollut ennakoida työelämän rakenteellisten muutosten ja sosiaalipoliittisten muutosten seurauksia naisten ja miesten mahdollisuuksille osallistua tasa-arvoisesti työmarkkinoille ja perhe-elämään. Stakesin projekteissa on tutkittu muuttuvien työorganisaatioiden, työsuhteiden ja työaikojen vaikutuksia työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen tarpeisiin, esteisiin ja edellytyksiin. Kysymyksiä on tarkasteltu sekä työntekijöiden että työnantajien näkökulmasta.

Projekteissa on selvitetty myös lastenhoitovapaiden ja muiden perhetukijärjestelmien työmarkkinavaikutuksia, kehitetty työpaikoilla innovatiivisia työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamisen ratkaisuja sekä kerätty tietoja eurooppalaisista malleista ja innovaatioista työelämän ja perhe-elämän yhteensovittamisessa.

Vuonna 1999 päättyneessä Stakesin projektissa on ollut mukana työpaikkoja seuraavilta toimialoilta: atk-ala, elintarviketeollisuus, hoitoala, kauppa, kemian teollisuus, kumiteollisuus, liikenteen harjoittaminen, lääketeollisuus ja lääninhallinto. Uudessa projektissa kohderyhmä-

nä ovat työpaikat miesvaltaisella tekniikan alalla ja naisvaltaisella sosiaali- ja terveysalalla. Uuden projektin kohdetyöpaikkoja yhdistää joko jo olemassa oleva työvoimapula tai sen riski. Työvoimapulan uhka lisää näillä aloilla tarvetta pohtia keinoja, joilla voidaan houkuttaa lisää työvoimaa.

Mosaiikki - Erilaisuuden etu on työmarkkinajärjestöjen verkostoprojekti, jonka tavoitteena on hyvän ja tasa-arvoisen työyhteisön käytäntöjen etsiminen ja kehittäminen. Mosaiikki-projekti on jatkoa työmarkkinajärjestöjen yhteistyössä toteuttamalle hankkeelle **Hyvä ja tasa-arvoinen työyhteisö**. Kansallisen työelämän kehittämissuunnitelman, työsuojelurahaston ja työmarkkinajärjestöjen tuella toteutettavassa Mosaiikki-projektissa pyritään laajentamaan hyvän ja tasa-arvoisen työyhteisön kriteereitä seitsemällä työpaikalla.

Mosaiikki-projektissa www.mosaiikki.org tavoitteellaan tasa-arvon käsitteen laajentamista siten, että se kattaa ihmisten erilaisuuden ja moninaisuuden ymmärtämisen. Projekti pyrkii edistämään erilaisuuden johtamisen taitoja. Tavoitteena on saada myös mukana olevien organisaatioiden tasa-arvosuunnitelmat siirtymään papereista eläviksi käytännöiksi. Verkostoitumisen kautta hyviä käytäntöjä siirretään organisaatiolta toiselle (verkostohanke).

Tavoitteisiin pyritään valmennusohjelmien, konsultoinnin avulla, internetpohjaisella oppimisympäristöllä sekä verkostoitumisella mm. verkostopäivien avulla. Työyhteisöjen kanssa etsitään ja luodaan yhteistyössä innovatiivisia toimintamalleja ja menetelmiä yksilöiden ja työyhteisöjen erilaisuuden hyödyntämisen edistämiseksi ja oppimisen kyvyn lisäämiseksi.

Verkostohankkeen lisäksi Mosaiikki sisältää tutkimushankkeen, jossa kehitetään Mosaiikki-tasa-arvo- ja ilmapiirimittari, tehdään tasa-arvon abc-käsikirja ja työpsykologian alan väitöskirja moninaisuuden johtamisesta.

7 Toimenpide-ehdotukset

Toimenpide-ehdotukset on jäsennetty neljään teemaan: opetussisältöihin, oppilaan- ja opinto-ohjaukseen, alueelliseen oppilaitos- ja työelämäyhteistyöhön sekä tasa-arvoon työelämässä.

7.1 Opetussisällöt

Ongelmana on usein nähty, että tytöt eivät ole riittävän kiinnostuneita matematiikan ja luonnontieteiden opiskelusta. On myös viitteitä siitä, että vallalla olevat fysiikan ja kemian opetusmenetelmät eivät innosta tyttöjä. Tyttöillä on myös huomattavasti vähemmän epäformaalisia luonnontieteellis-teknologisia kokemuksia kuin pojilla. Oppilaan asenne ja kiinnostus vaikuttavat siihen, kuinka paljon fysiikkaa ja kemia opiskellaan ja opitaan koulussa. Siksi on tärkeää kiinnittää huomiota siihen, minkälainen opiskelu motivoi erityisesti tyttöjä ja ylläpitää heidän luontaista kiinnostustaan ympäröivää todellisuutta kohtaan ja herättää siten kiinnostusta opiskella fysiikkaa, kemiaa ja teknologiaa. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota oppilaiden itseluottamuksen lisäämiseen oppijoina sekä tyttöjen ja poikien erilaiseen kokomustaustaan ja oppimistyyliin.

Oppilaiden kiinnostusta luonnontieteitä kohtaan voidaan lisätä kehittämällä erityisesti fysiikan ja kemian opiskelua yhteisölliseen ja kokeelliseen suuntaan. Tämänäyttöisiä työtapoja ovat esimerkiksi yhteisöllinen oppiminen, työryhmissä tapahtuva oppiminen, projektityöskentely, luova ongelmanratkaisu tiimeissä, oppilaiden konferenssit (väittely ja neuvottelu), yhteistoiminnallisesti tapahtuva tutkimus sekä erilaiset kokeelliset työtavat. Tältä osin tulisi hyödyntää LUMA- ja GISEL-hankkeista saatuja hyviä käytänteitä.

Työryhmä esittää, että luonnontieteiden opiskelussa siirryttäisiin selvästi nykyistä enemmän yhteisöllisiin, kokeellisiin ja laboratorityöpainotteisiin työtapoihin. Tämä edellyttää samalla oppilaan arvioinnin kehittämistä vastaamaan uudenlaisia työtapoja. Lisäksi LUMA-hankkeesta saatuja hyviä käytänteitä tulee levittää.

Tyttöjen kiinnostuksen lisäämiseksi tekniikkaa ja luonnontieteitä kohtaan on usein myös esitetty, että matematiikka tulisi pakolliseksi aineeksi ylioppilaskirjoituksissa. Toisaalta parhailaan on käynnissä ylioppilastutkinnon rakennekokeilu. Rakennekokeiluun osallistuvissa lukioidessa kokelas suorittaa ylioppilastutkinnossa pakollisena ainoastaan äidinkielessä ja kirjallisuudessa järjestettävän kokeen. Kolme muuta pakollista koetta voi valita toisen kotimaisen kielen kokeen, vieraan kielen kokeen, matematiikan ja reaalikokeen joukosta. Rakennekokeilu

on ollut käynnissä 29 lukiossa vuodesta 1995. Vuosiksi 2003–2007 kokeilua laajennettiin 57 lukioon siten, että nyt mukana olevat lukiot ja aikuislukiot edustavat 11,8 prosenttia lukioverkosta ja opiskelijat noin 13 prosenttia kaikista Suomen lukiolaisista. Ylioppilastutkinnon rakennekokeilun vaikutukset arvioidaan. Tarvittavat päätökset on tarkoitus tehdä vuoden 2004 aikana.

Matematiikan pakollisuuden seuraamuksista on erilaisia näkemyksiä. Työryhmän näkemys on, että matematiikan ottaminen pakollisena kirjoitettavaksi aineeksi vaatisi vielä lisäselvityksiä. Tässä yhteydessä mainittakoon LUMA-raportissa esille noussut tulos: Syksyllä 2001 ja keväällä 2002 kaikista kirjoittaneista 74 prosenttia kirjoitti matematiikan. Rakennekokeilussa mukana olleista noin 87 prosenttia kirjoittaa matematiikan. (LUMA 2003, 20.) Tämän perusteella näyttää siltä, että ylioppilastutkinnon muuttuminen rakennemallin mukaiseksi lisäisi matematiikan kirjoittaneiden osuutta.

Työryhmä pitää ensiarvoisen tärkeänä, että ylioppilastutkinnon rakennekokeiluun liittyvät päätökset tehdään jo kevään 2004 aikana. Tilastojen valossa näyttää siltä, että rakennekokeilun mukainen ylioppilastutkintorakenne lisää matematiikan kirjoittaneiden osuutta. Työryhmän kanta on, että lopullisissa päätöksissä otetaan huomioon rakennekokeilun myönteinen vaikutus matematiikan kirjoittamisen lisääntymiseen.

Syksyllä 2003 hyväksyttävissä uusissa perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa yhtenä eheyttävänä aihekokonaisuutena on ihminen ja teknologia. Aihekokonaisuuden päämääränä on auttaa oppilasta ymmärtämään ihmisen suhdetta nykyaikaiseen teknologiaan ja näkemään teknologian merkitys arkielämässä. On tärkeää, että tätä aihekokonaisuutta hyödynnetään koulujen opetussuunnitelmatyössä siten, että se lisää myös tyttöjen kiinnostusta teknologiaa kohtaan.

Työryhmä esittää, ihminen ja teknologia- aihekokonaisuus viedään koulutuksen järjestäjien ja koulujen opetussuunnitelmiin siten, että se lisää myös tyttöjen kiinnostusta teknologiaa kohtaan.

Käsityöopetuksen jakaantuminen tekstiilityöhön ja tekniseen työhön on usein katsottu vahvistan segregatiota koulumaailmassa. Syksyllä 2003 hyväksyttävissä uusissa perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa luokille 1–9 käsityöoppiaine ei enää jakaannu tekniseen työhön ja tekstiilityöhön. Tilalla on luokille 5–9 erikseen tekniseen työhön ja tekstiilityöhön painottuvat sisällöt. Segregoitumisen vähentämisen kannalta käsityöoppiaineen perinteisen kah-tiajaon lieventyminen on myönteistä. Kouluissa tulisi kuitenkin huolehtia siitä, etteivät painotukset rakentuisi pelkästään vanhojen oppiaineiden varaan vaan että painotukset kattaisivat monipuolisesti käsityön eri sisältöalueita. Mahdollisuus tulisi olla myös ratkaisuille, joissa kaikille 5–9 luokkalaisille annettu käsityöopetus sisältää kummatkin painotukset.

Pidemmällä aikavälillä on myös pohdittava, voitaisiinko käsityöopetuksen painotuksista tekstiilityöhön ja tekniseen työhön kokonaan luopua. Työelämässä, harrastuksissa ja taiteenteossa tarvitaan usein monialaista osaamista, joka kattaa sekä tekstiilityön että teknisen työn sisältöalueita. Tässä kohden esille nousee käsityöopettajakoulutus. On syytä olettaa, että perinteinen jako tekniseen työhön ja tekstiilityöhön säilyy niin kauan kuin tämä jako ilmenee käsityöopettajakoulutuksessa. Tältä osin käsityöopettajakoulutusta tulisi uudistaa.

Työryhmä esittää, että käsityöopetusta annetaan vuosiluokilla 5–9 kaikille sekä tekstiilityöhön painottuneena että tekniseen työhön painottuneena. Mahdollisuus hankkia syventäviä taitoja tekstiilityössä tai teknisessä työssä tulee kuitenkin säilyttää.

Matematiikan, luonnontieteiden, tekniseen työhön painottunut käsityöoppiaine ja teknologian aihekokonaisuus muodostavat laajasti tarkasteltuna yhtenäisen kokonaisuuden. Näihin oppiaineisiin ja opetussisältöihin pojat kokevat yleisesti ottaen suurempaa mielenkiintoa kuin tytöt. Segregoitumisen vähentämisen näkökulmasta on syytä pohtia, että miten edellä mainittuja oppiaineita ja opetussisältöjä voitaisiin opettaa eheyttynä siten, että myös tytöt kiinnostuisivat niistä enemmän.

Tyttöjen ja poikien välillä on havaittu arviointitutkimuksissa melko suuria eroja oppimistuloksissa. Koulun oppimisympäristöjä, opetusmenetelmiä ja opetusmateriaaleja tulee kehittää siten, että ne ottaisivat paremmin huomioon poikien ja tyttöjen erilaiset oppimistavat. Tätä varten tulee käynnistää kehittämishanke. Opetushallituksessa on perusteilla hanke tyttöjen ja poikien välisten oppimiserojen kaventamiseksi. Hankkeen tavoitteena on kehittää perus- ja toisen asteen opetuksen työtapoja, opetusmenetelmiä ja oppimateriaaleja tyttöjen ja poikien erilaiset oppimistavat paremmin huomioiviksi. Työryhmä pitää hankkeen käynnistämistä tärkeänä. Hankkeen tulee pohjautua saatavilla olevaan arviointi- ja tutkimustietoon, jonka pohjalta kartoitetaan perimmäiset syyt tyttöjen ja poikien erilaisiin oppimistuloksiin. Empiiristen tulosten pohjalta tulee laatia didaktisia, pedagogisia ja koulutuspoliittisia ratkaisuja tyttöjen ja poikien oppimissaavutustulosten tasoittamiseksi. Lisäksi hankkeessa tulee hyödyntää muiden hankkeiden (esim. MIRROR) hyviä käytänteitä.

Työryhmä esittää, tyttöjen ja poikien välisen oppimiserojen tasoittamiseksi käynnistetään valtakunnallinen kehittämishanke. Hankkeen tavoitteena on, että peruskoulun opetusmenetelmiä ja opetusmateriaaleja kehitetään tyttöjen ja poikien erilaiset oppimistavat paremmin huomioiviksi.

Työryhmän työskentelyn aikana oli käynnissä perusopetuksen ja lukion opetussuunnitelmien perusteiden uudistaminen. Työryhmä pyrki vaikuttamaan erityisesti perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden sisältöön. Lähtökohtana oli opetuskokeilussa lukuvuonna 2003–2004 noudattavat opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 3–9 sekä perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 1–2, jotka oli vahvistettu 19.12.2002. Työryhmän näkemyksen mukaan kokeiluversiossa ei riittävästi otettu huomioon sukupuolten välistä tasa-arvotema.

Työryhmä esitti perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden kokeiluversioon seuraavia muutoksia ja lisäyksiä:

Muutosesitys 1.

Lisäys 3 §:än (Perusopetuksen arvopohja) loppuun:

Sukupuolten tasa-arvo on tärkeä osa koulun arvoperustaa. Sukupuolten tasa-arvo kasvatustavoitteena merkitsee sitä, että tytöt ja pojat saavat valmiudet toimimiseen yhtäläisin oikeuksin ja velvollisuuksin perhe-elämässä, työelämässä ja yhteiskunnassa.

Muutosesitys 2. Muutos 9 §:ään (Eheyttäminen ja aihekokonaisuudet) 1. kohdan (Ihmisenä kasvaminen) johdantotekstiin (alleviivattu kohta):

Koko opetuksen kattavan Ihmisenä kasvaminen -aihekokonaisuuden päämääränä on tukea oppilaan kokonaisvaltaista kasvua ja elämän hallinnan kehittymistä. Tavoitteena on luoda kasvuympäristö, joka tukee toisaalta yksilöllisyyden ja terveen itsetunnon ja toisaalta tasa-arvoon ja suvaitsevaisuuteen pohjautuvan yhteisöllisyyden kehitystä.

Muutosesitys 3: Muutos ja lisäys 9 §:ään (Eheyttäminen ja aihekokonaisuudet)

1. kohdan (Ihmisenä kasvaminen) keskeisiin sisältöihin, jossa oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo on erotettu omiksi kokonaisuuksiksi ja tasa-arvokohtaa on täsmennetty (alleviivattu kohta):

- fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kasvuun vaikuttavat tekijät, tunteiden tunnistaminen ja käsittely
- oikeudenmukaisuus
- sukupuolten, kulttuurien, elämänkatsomusten, etnisten ryhmien ja yksilöiden tasa-arvo
- opiskelutaidot ja pitkäjänteinen, tavoitteellinen itsensä kehittäminen
- toisten huomioon ottaminen, oikeudet ja velvollisuudet ryhmässä, erilaisia yhteistoimintatapoja.

7.2 Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittäminen

Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden mukaan oppilaanohjauksen tehtävänä on tukea oppilaan kasvua ja kehitystä siten, että oppilas kykenee edistämään opiskeluvalmiuksiin ja sosiaalista kypsymistään sekä kehittämään elämänsuunnittelun kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. Ohjauksen tuella oppilas tekee omiin kykyihinsä ja kiinnostuksiinsa perustuvia opiskelua, koulutusta, arkielämää ja elämänuraa koskevia ratkaisuja. Oppilaanohjauksen avulla edistetään myös koulutuksellista, etnistä ja sukupuolten välistä tasa-arvoa.

Lukion opetussuunnitelman perusteiden mukaan opinto-ohjauksen tehtävänä on tukea opiskelijaa opinnoissa lukioaikana ja huolehtia siitä, että opiskelijalla on riittävästi sellaisia tietoja ja taitoja, joita hän tarvitsee siirtyessään jatko-opintoihin ja työelämään. Opinto-ohjauksen tavoitteena on ohjata opiskelijaa itsenäisyyteen ja vastuullisuuteen siten, että hän pystyy suunnittelemaan oman henkilökohtaisen opiskelusuunnitelmansa, tunnistamaan opiskeluunsa liittyviä ongelmia ja etsimään tietoa, miten hän saa apua näihin ongelmiin.

Ammatillisessa koulutuksessa opinto-ohjaus tulee toteuttaa siten, että opiskelija

- saa riittävästi tietoa koulutuksestaan ennen sen aloitusta ja sen aikana
- saa tietoa ja kokemusta työelämästä, yrittäjyydestä ja ammasteista
- tutustuu ja saa mahdollisuuden kansainvälisiin kontakteihin, opiskeluun ja työhön
- saa tukea opiskeluunsa ja elämäänsä mahdollisesti liittyvissä ongelmissa.

Segregaation purkamiseksi on tärkeää, että ammatillisten opintojen aikana opinto-ohjaajat ja muut opettajat tukevat vähemmistösukupuolen suuntautumista tulevaisuudessa alan ammatityöhön etsimällä vähemmistösukupuolen ammatissa toimivia roolimalleja ja tukemalla oppilaiden henkilökohtaisia yhteyksiä alan ammattilaisiin ja työpaikkoihin esimerkiksi kummitoiminnan ja harjoittelupaikkojen avulla.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittäminen on keskeinen keino lieventää segregaatiota. Oppilaan- ja opinto-ohjauksen kehittäminen ei kuitenkaan kosketa ainoastaan opinto-ohjaajia vaan koko opettajakuntaa. Tyttöjen ja poikien erilaiset oppimistavat sekä oppilaiden sukupuolittain eriytyneet ammattitavoitteet vaativat erityistä huomiota sekä opinto-ohjaajilta että opettajilta. Lisäksi opettajilta ja opinto-ohjaajilta vaaditaan entistä enemmän työelämän tuntemusta.

Erityisen tärkeässä asemassa on opinto-ohjaajien ja opettajien perus- ja täydennyskoulutuksen kehittäminen. Tämän avulla voidaan lisätä sukupuolitietoisuutta- ja herkkyyttä oppilaan- ja opinto-ohjauksessa. Erityisesti peruskoulun yläluokilla tapahtuvassa opinto-ohjauksessa.

sessä tulee entistä tehostetummin ottaa huomioon sukupuolinäkökulma. Sukupuolitietoisuus ja -herkkyys ohjaustyössä edellyttävät, että ohjaaja tunnistaa ja paikantaa nuorten elämään vaikuttavia sukupuolistavia rakenteita ja prosesseja. Ohjaajalla ja opettajalla on myös oltava tietoa sukupuolisosiaalisuudesta, sukupuolijärjestelmästä ja tasa-arvolainsäädännöstä.

Tyttöjen ja poikien erilaiset oppimistavat on paremmin huomioitava opettajakoulutuksessa. Tämä näkökohta tulisi näkyä erityisesti niissä opettajakoulutuksen aineopintojen osioissa, joissa käsitellään kasvatuksen, koulutuspolitiikan ja yhteiskunnan kytköksiä sekä kasvatuksen kulttuurisia perusteita ja opetuksen didaktisia perusteita. Opetuksen didaktisia perusteissa erityisesti oppilaan tuntemus ja siihen liittyvät erilaiset oppimistavat, ongelmanratkaisumallit sekä oppilaan ohjaustavat vaativat vahvempaa tyttöjen ja poikien erilaisuuden huomioimista. Sukupuolispesifinen lähestymistapa tulee ottaa huomioon myös praktikumopinnoissa. Lisäksi opettajakoulutuksessa tulee ottaa enemmän esille oppilaanohjaukseen liittyviä teemoja. Myös työelämän ja ammattikuvien tuntemusta tulee lisätä opettajakoulutuksessa.

Työryhmä esittää, että tyttöjen ja poikien erilaisten oppimistapojen ymmärtäminen ja huomioon ottaminen sekä oppilaan- ja opinto-ohjauksen liittyvät teemat ja työelämäntuntemus otetaan osaksi opettajakoulutuksen aineopintoja sekä opettajien täydennyskoulutusta. Lisäksi työryhmä esittää, että sukupuolitietoisuus- ja herkkyys nostetaan entistä vahvemmin esille opettajien ja opinto-ohjaajien perus- ja täydennyskoulutuksessa.

Työryhmä esittää, että Opetushallituksen rahoittamassa opetustoimen henkilöstökoulutuksessa tyttöjen ja poikien erilaiset oppimistavat sekä oppilaan ohjaukseen liittyvät teemat ja opettajien työelämän tuntemus nostetaan koulutuksen sisältöalueiksi.

Opetushallituksen tekemässä Opinto-ohjauksen arvioinnissa (Numminen ym. 2002) nousi esille, että noin kolmannes opinto-ohjaajista ei ollut osallistunut kahtena edellisenä vuotena opinto-ohjausta koskevaan täydennyskoulutukseen. Opinto-ohjaajien joukossa oli myös huomattava osa sellaisia, jotka eivät ole lainkaan osallistuneet opinto-ohjauksen täydennyskoulutukseen. Opinto-ohjauksen täydennyskoulutusta tulee tehostaa sekä määrällisesti että laadullisesti. Opetushallituksessa käynnistyi syksyllä 2003 opinto-ohjauksen kehittämishanke vuosiksi 2003–2007, jonka keskeisenä tavoitteena on lisätä opinto-ohjaajien täydennyskoulutusta. Tämän hankkeen riittävä resurssointi on tärkeää segregaaation lieventämisen kannalta.

Opinto-ohjauksen arvioinnissa todettiin myös, että opinto-ohjaajilla oli yleisesti ottaen liikaa ohjattavia. Perusopetuksessa päätoimisella opinto-ohjaajalla oli keskimäärin 245 sivutoimisella 93 oppilasta ohjattavanaan. Lukiossa päätoimisella opinto-ohjaajalla oli 288 opiskelijaa ja sivutoimisella 182 ohjattavaa ammatillisissa oppilaitoksissa vastaavasti 510 ja 220 ohjattavaa. Lisäksi peruskoulun oppilaista noin viidesosa ilmoitti, ettei ole ollut henkilökohtaisessa ohjaustilanteessa yläasteen aikana kertaakaan opinto-ohjaajan kanssa. Lukiolaisista runsas kolmannes ja ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista runsas 40 prosenttia oli sitä mieltä, ettei ollut saanut ohjausta lainkaan riittävästi tai oli saanut sitä vain hiukan.

Edellä mainitussa arviointiraportissa todetaan, että suuri ohjattavien määrä vähentää mahdollisuuksia paneutua tarvittavissa määrin henkilökohtaiseen ohjaukseen. Henkilökohtaisia keskustelutuokioita kuitenkin tarvittaisiin aina vain enemmän, koska koulujärjestelmän muutokset, kuten valinnaisuuden lisääntyminen ja oppilaiden henkilökohtaisten ongelmien moninaistuminen ovat lisänneet opinto-ohjauksen tarvetta.

Työryhmä esittää kantanaan, että henkilökohtaisen oppilaan- ja opinto-ohjauksen määrällinen ja laadullinen saavutettavuus on turvattava. Samalla työryhmä esittää, että opinto-ohjaajien

täydennyskoulutuksen resurssointia lisätään niin, että vähintään puolet perusasteen, lukion ja ammatillisen koulutuksen opinto-ohjaajista osallistuu täydennyskoulutukseen vuosien 2004–2007 aikana.

Koulutusvalinnat tulee perustua asiantuntevaan oppilaan ja opinto-ohjaukseen, opinto-ohjaajien ja opettajien hyvään työelämäntuntemukseen sekä alueelliseen oppilaitos- ja työelämäyhteistyöhön. Lisäksi koulutusvalinnat tulee pohjautua oikeaan tietoon sekä oppilaiden ja opiskelijoiden henkilökohtaisiin toiveisiin ja taipumuksiin. Valintamekanismien kehittämisessä sukupuolikiintiöiden käyttäminen ei ole tarkoituksenmukainen keino segregoitumisen vähentämiseksi.

Työryhmä esittää periaatteellisenä kantanaan, että sukupuolikiintiöt eivät ole tarkoituksenmukainen keino segregoitumisen lieventämiseksi koulutusvalintamekanismeja kehittäessä.

7.3 Alueellinen oppilaitos- ja työelämäyhteistyö

Oppilaan turvallista siirtymistä opintopolun nivelvaiheissa tulee tukea perusasteen opettajien ja opinto-ohjaajien sekä toisen asteen oppilaitosten ohjauksesta vastaavien opinto-ohjaajien ja opettajien välisellä yhteistyöllä, joka ylittää oppilaitosten ja kouluasteiden väliset rajat. Alueellisen oppilaitosyhteistyön yhtenä teemana tulee olla segregoitumisen vähentämistä tukevien koulutusvalintojen kannustaminen. Erityisesti tässä kohden esille nousee perusasteen oppilaitosten ja ammatillisten oppilaitosten yhteistyön kehittäminen. Toimivalla yhteistyöllä lisätään tietoa ja kiinnostusta erilaisista ammateista perusasteen oppilaiden keskuudessa. Myös ammatillisten oppilaitosten ja lukioiden yhteistyön kehittäminen luo edellytykset segregoituneiden opiskeluvaihtojen vähentämiselle. Mahdollisuus suorittaa opintoja eri oppilaitoksissa laajentavat ja monipuolistavat opiskelijoiden kuvaa työelämästä ja uravaihtoehtoista.

Työryhmä esittää, että oppilaitosten alueellisen yhteistyön kehittämisessä segregoitumisen vähentäminen otetaan yhdeksi toimintaperiaatteeksi.

Työryhmän esittää, että ammatillisen koulutuksen vetovoiman lisäämiseen tähtäävissä hankkeissa otetaan huomioon tasa-arvon edistäminen.

Työ- ja elinkeinoelämän sekä koulun välisen yhteistyön tavoitteena on, että oppilas hankkii tietoa ammattialoista, ammateista ja työelämästä sekä saa virikkeitä yrittäjyydestä. Tämän yhteistyön keskeisen osan muodostavat työelämän edustajien vierailut luokkatunneilla, työpaikkakäynnit, projektityöt, eri alojen tiedotusmateriaalien käyttö ja työelämään tutustuminen (TET).

Oppilaalle tulee järjestää työelämään tutustumisen jaksoja koulutus- ja ammatinvalintojensa perustaksi ja työn arvostuksen lisäämiseksi. Oppilaan tulee voida hankkia omakohtaisia kokemuksia työelämästä ja ammateista aidoissa työympäristöissä. Työelämään tutustumisen yhteydessä oppilaalle tulee järjestää mahdollisuus arvioida hankkimiaan tietoja ja kokemuksia. Opetussuunnitelmaan tulee laatia suunnitelma työelämään tutustumisen järjestelyistä.

Oppilaan- ja opinto-ohjauksella voidaan lieventää segregoitumista antamalla riittävää tietoa työelämästä, ammateista sekä niihin johtavasta koulutuksesta. Arviointitulosten mukaan peruskoulun opinto-ohjaajien ammatillisen koulutuksen tuntemus on kuitenkin puutteellista.

Opinto-ohjaajien työelämän tuntemuksen lisääminen on koko opinto-ohjausjärjestelmän kehittämistä koskettava teema.

Koulujen työelämäyhteistyön lisäämiseksi työryhmän keskuudessa nousi vahvasti esille kummiluokkakäytäntö, jolla on paikallisella tasolla kyetty madaltamaan tyttöjen ja poikien kynnystä tehdä ei-tyypillisiä koulutus- ja ammatinvalintoja.

Kummiluokkatoiminta on pitkäaikaista ja monipuolista vuorovaikutusta koulun ja yrityksen välillä. Ajatuksena on, että yksittäisen luokan tai koko koulun tukena toimii lähialueen yritys. Kummiluokkatoiminta perustuu opetussuunnitelmaan ja pyrkii tukemaan koulun kasvatustavoitteita. Kummiluokka toiminta tekee mahdolliseksi suunnitella ja toteuttaa monenlaisia projektikokonaisuuksia. Luokan ja sen kummiyrityksen yhteistyö voi olla mm. vierailukäyntejä molemmin puolin, oppilaitten työskentelyä yrityksessä TET-jaksoilla, taksvärkkipäivinä ja kesäisin, yhteistyössä suunniteltuja toiminnallisia opintokäyntejä, yhteistyössä suunniteltuja opetussisältöjä, kesätyötä, työn seuraamista ja haastatteluja ja "työhönha-kuharjoituksia". Yhteistyötä voi laajentaa myös opettajien TET-jaksoihin.

Työryhmä esittää, että kummiluokkatoiminnan laajuus, sisältö ja tulokset selvitetään ja arvioidaan, jonka pohjalta kummiluokkatoiminnalle voidaan antaa valtakunnalliset suositukset. Tämän jälkeen kummiluokkatoiminta tulee liittää osaksi opetussuunnitelma-työtä ja siihen kuuluvaa koulutuksen suunnittelua kaikissa peruskouluissa.

7.4 Tasa-arvo työelämässä

Sukupuolten välisen tasa-arvon osalta tasa-arvolain 6 a § edellyttää, että jos työnantajan työsuhteessa olevan henkilöstön määrä on säännöllisesti vähintään 30 työntekijää, työnantajan on sisällytettävä vuosittain laadittavaan henkilöstö- ja koulutussuunnitelmaan tai työsuojelun toimintaohjelmaan toimenpiteet naisten ja miesten tasa-arvon toteutumisen jouduttamiseksi työpaikoille.

Tasa-arvosuunnitelmaa voidaan työpaikoilla tukea erilaisilla tasa-arvoa lisäävillä toiminta-voilla. Erityisesti johtaminen on tärkeä tasa-arvoon liittyvä tekijä. Ihmisten erilaisuuteen pohjautuvien taitojen, tietojen ja kykyjen havainnointi ja hyödyntäminen on keskeinen organisaation voimavara. Organisaatioissa voidaan myös pohtia, miten tasa-arvotavoitteiden saavuttaminen voitaisiin ottaa yhdeksi organisaation toiminnan laatuksiteriksi.

Työryhmä esittää, että tasa-arvosuunnittelua tulee työpaikoilla vahvistaa. Tähän liittyviä hyviä käytänteitä (esim. MIRROR-hanke) tulee levittää.

Työryhmä esittää, että tasa-arvoon liittyvää tiedotusta on lisättävä. Erityisen tärkeässä roolissa ovat työmarkkinajärjestöt sekä Tasa-arvovaltuutetun toimisto.

Työryhmä esittää, että tasa-arvon edistäminen otetaan huomioon julkista rahoitusta saavissa työelämän kehittämisprojekteissa.

Työryhmä esittää, tasa-arvon edistäminen otetaan osaksi koulutuksen suunnittelua oppilaitoksissa.

Toisen asteen ammatilliseen koulutukseen sisältyvä työssä oppiminen on tärkeä vaihe nuoren työelämään orientoitumisessa. On tärkeää, nuori sisäistää sukupuolten tasa-arvoa korostavan

ajattelu- ja toimintatavan työelämän arjessa. Työssä oppimista ohjaavilla työpaikkaohjaajilla on tärkeä rooli työelämän oikeanlaisten pelisääntöjen oppimisessa.

Työryhmä esittää, että työpaikkakouluttajien koulutuksessa sukupuolten välinen tasa-arvo nostetaan esille.

Työelämän segregoitumista ehkäisevät hankkeet ovat pääsääntöisesti naisille suunnattuja. Näiden hakkeiden avulla on pyritty kannustamaan naisia miesvaltaisille aloille. Vastaaventyypisiä hankkeita tulee suunnata myös miehille. Esimerkiksi alanvaihdosta kiinnostuneiden, uuden peruskoulutuksen haluavien tai heikon pohjakoulutuksen omaavien miesten joukosta voi löytyä sellainen kohderyhmä, jota voidaan kannustaa siirtymään myös naisvaltaisille aloille. Tämän tyyppiseen kannustukseen perustuvat hankkeet voidaan kytkeä osaksi yrittäjyyden edistämistä.

Työryhmä esittää, että sellaisten hankkeiden määrää lisätään, jotka kannustavat miehiä hakeutumaan naisvaltaisille aloille. Tämän tyyppisiä hankkeita tulee nostaa esille erityisesti ESR-rahoituksessa. Myös yrittäjyyden edistämiseksi tähtäävissä hankkeissa tulee huomioida miesten kannustus naisvaltaisille aloille siirtymiseen.

Työmarkkinoiden segregoitumisen yksi ongelma on se, että se jäykistää työmarkkinoiden toimintaa ja saattaa aiheuttaa työvoimapulaa tulevaisuuden kasvualoilla. Näiden kasvualojen kartoitus tuottaa tarvittavaa perustietoa segregoitumisen lieventämiseksi tähtäävien toimenpiteiden suunnittelussa.

Työryhmä esittää, että tilastaselvityksellä kartoitetaan, millä sukupuolijakaumiltaan vinoutuneilla aloilla on eniten työvoiman tarvetta lähitulevaisuudessa. Työssä käytetään työvoima- ja osaamistarpeiden ennakkoinnin tuottamaa tietoa (ks. liite 1).

Lähteet

- Cohen, M. 1998. 'A habit of healthy idleness': boys' underachievement in historical perspective. Teoksessa D. Epstein, J. Elwood, V. Hay and J. Maw (eds.) *Failing boys? Issues in gender and achievement*. Open University Press. Buckingham.
- Epstein, D., Elwood, J., Hey, V. & Maw, J. 1998. *Schoolboy fictions: feminism and 'failing' boys*. Teoksessa D. Epstein, J. Elwood, V. Hay and J. Maw (eds.) *Failing boys? Issues in gender and achievement*. Open University Press. Buckingham.
- European Commission 2002. *Employment in Europe 2002*.
- Gordon, T. & Lahelma, E. 2001. *Koulun arki: tutkijat yläasteella*. Käsikirjoitus.
- Hautamäki, J., Arinen, P., Hautamäki, A., Ikonen-Varila, M., Kupiainen, S., Lindblom, B., Niemenvirta, M., Rantanen, P., Ruuth, M. & Scheinin, P. 2000. *Oppimaan oppiminen yläasteella. Oppimistulosten arviointi 7/2000*. Opetushallitus. Helsinki.
- Julkunen, R. 1995. Feministiseen analyysiin. Teoksessa L. Eräsaari, R. Julkunen & H. Silius (toim.) *Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Vastapaino*. Tampere, 15–28.
- Juutilainen, P-K. 2003. *Elämään vai sukupuoleen ohjausta? Tutkimus opinto-ohjauskeskustelun rakentumisesta prosessina*. Kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 92. Joensuun yliopisto.
- Lahelma E. 1991. *Koulutus ja sukupuolten tasa-arvo*. Teoksessa L. Lehtisalo (toim.) *Näkökulmia koulutuksen kehittämiseen*. VAPK-kustannus. Helsinki.
- Lampela, K. 1995. *Sukupuolineutraalisuus oppilaitoksissa – opettajien, rehtoreiden ja koulutoimenjohtajien näkemyksiä oppilaan sukupuolesta*. Tutkimus 5. Opetushallitus. Helsinki.
- Lampela, K. & Lahelma, E. 1996. *Tytöt ja pojat peruskoulussa – kouluhenkilöstön näkemyksiä tasa-arvosta*. Teoksessa R. Jaku-Sihvonen, A. Lindström ja S. Lipsanen (toim.) *Toteuttaako peruskoulu tasa-arvoa?* Opetushallitus. Helsinki.
- Lappalainen, H-P. 2001. *Perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden oppimistulosten kansallinen arviointi 9. vuosiluokalla 2001*. Oppimistulosten arviointi 6/2001. Opetushallitus. Helsinki.
- Linnakylä, P. & Sulkunen, S. 2002. *Millainen on suomalaisten nuorten lukutaito*. Teoksessa K. Välijärvi & P. Linnakylä (toim.) *Tulevaisuuden osaajat. PISA 2000 Suomessa*. Koulutuksen tutkimuslaitos, OECD PISA & Opetushallitus. Jyväskylän yliopisto, 9–39.
- LUMA 2003. *LUMA-projekti tiedottaa 8. Indikaattorit 5. Matematiikan ja luonnontieteiden opetuksen kehittämishanke 1996–2002*. Moniste 3/2003. Opetushallitus. Helsinki.

- Mattila, L. 2002. Perusopetuksen matematiikan oppimistulosten kansallinen arviointi 9. vuosiluokalla 2002. Oppimistulosten arviointi 8/2002. Opetushallitus. Helsinki.
- Naumanen, P. 2002. Koulutuksella kilpailukykyä – Koulutuksen yhteys miesten ja naisten työllisyyteen ja työn sisältöön. Koulutussosiologian tutkimuskeskus. Raportteja 57. Turun yliopisto.
- Nummenmaa, A.R. & Korhonen, P.-K. 1998. Naiset, koulutus ja työ – ohjauksen näkökulmasta. Teoksessa A. Jauhiainen, S. Keskinen, M. Nikkilä & M. Vuorio-Lehti (toim.) Onko sukupuolella väliä? Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja B:61, 159–171.
- Nummenmaa, A.R. & Korhonen, P.-K. 2000. Sukupuolisensitiivinen ohjaus. Teoksessa J. Onnismaa, H. Pasanen & T. Spanger (toim.) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 1. Ohjauksen lähestymistavat ja ohjaustutkimus. PS-Kustannus. Jyväskylä, 70–82.
- Numminen, U., Jankko, T., Lyra-Katz, A., Nyholm, N., Siniharju, M. & Svedlin, R. 2002. Opinto-ohjauksen tila 2002 - Opinto-ohjauksen arviointi perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa sekä koulutuksen siirtymävaiheissa. Arviointi 8/2002. Opetushallitus. Helsinki.
- OPH 2003a. Perusopetuksen opetuskokeiluissa lukuvuonna 2003–2004 noudatettavat opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 3–9 ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet vuosiluokille 1.–2. 2003. Opetushallitus. Helsinki.
- OPH 2003b. Lukion opetussuunnitelman perusteet. Nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen opetussuunnitelman perusteet. Opetushallitus. Helsinki.
- OPH 2003c. Koulutuksen määrälliset indikaattorit 2003. Opetushallitus. Helsinki.
- OPM 2003. Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelma. Opetusministeriö. Helsinki.
- Palmu, T. 2003. Sukupuolen rakentuminen koulun kulttuurisessa teksteissä. Etnografiaa yläasteen äidinkielen oppitunneilla. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 189.
- Rajakorpi, A. 1999 (toim.). Peruskoulun 9.-luokkalaisten luonnontieteiden oppimistulosten arviointi. Keväällä 1998 pidetyn kokeen tulokset. Oppimistulosten arviointi 2/1999. Opetushallitus. Helsinki.
- STM 1998. Tasa-arvolaki. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvotoimisto. Tasa-arvoesitteitä 1998:2. Helsinki.
- STM 2003a. Sosiaaliturvan suunta. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2003:6. Helsinki.
- STM 2003b. Suunnitelmasta tekoihin. Tasa-arvovaltuutetun selvitys tasa-arvosuunnittelusta työpaikoilla. Sosiaali- ja terveysministeriö. Tasa-arvovaltuutetun toimisto. Tasa-arvojulkaisuja 2003:1.
- Tasa-arvobarometri 2001. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta. Tasa-arvojulkaisuja 2001: 9. Tilastokeskus. Elinolot 2001:1. Sukupuolten tasa-arvo. Helsinki.
- Tilastokeskus. 2003a. Oppilaitostilastot 2002. Helsinki.
- Tilastokeskus 2003b. Naiset ja miehet Suomessa. Helsinki
- TM 2002. Tasavertaiset työmarkkinat/segregaation lieventäminen - projektin loppuraportti. Työhallinnon julkaisu 303. Työministeriö. Helsinki.
- Tuokko, E. 2002. Perusopetuksen päättövaiheen englannin kielen oppimistulosten kansainvälinen arviointi 2002. Oppimistulosten arviointi 3/2003. Opetushallitus. Helsinki.
- Valtioneuvosto 2003. Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003.

Tilastaselvityksen alustava suunnitelma

Opetushallituksen kotisivuille on Mitennan tietojen pohjalta laadittu koulusalakohtaiset analyysit koulutustarpeesta. Taulukkotasolla ilmenee tarve opintoalakohtaisesti koulutusasteen mukaan eriteltynä. Taulukoista ilmenee seuraavat tiedot:

- 1) aloituspaikat vuonna 1999,
- 2) keskimääräinen laskennallinen tarve vuosittaisiksi aloituspaikoiksi kaudelle 1995–2010 ja
- 3) suositus vuosittaisiksi aloituspaikoiksi kaudelle 2001–2005.

Tämän pohjalta voidaan tehdä selvitys siitä, että millä segregoituneilla opintoaloilla tulevaisuudessa tarvitaan lisää opiskelijoita. Lähtökohtana on tavoite, jonka mukaan näille tulevaisuuden kasvualoille hakeutuisi aiempaa enemmän vähemmistönä olevan sukupuolen edustajia. Mielenkiinnon kohteena on erityisesti Mitennan arvioima pitkän aikavälin (1995–2010) laskennallinen tarve vuosittaisiksi aloituspaikoiksi.

Seuraavat kaksi esimerkit valaisivat suunnitelmaa.

- 1) Vuonna 1999 Kone- ja metallialan peruskoulutuksen aloituspaikkojen määrän oli 5 020. Ennakoitu vuosittainen tarve pitkällä aikavälillä (1995–2010) on 7 330 paikka eli kasvun tarve on 46 prosenttia. Kone- ja metalliala on hyvin segregoitunut: vuonna 2001 aloittaneista opiskelijoista naisia oli vain kuusi prosenttia. Naisilla olisi siis tilaa tälle kasvualalle.
- 2) Koti-, laitos- ja puhdistuspalvelualan peruskoulutuksessa aloittaneiden naisopiskelijoiden osuus on 96 %. Tälle opintoalalle ennakoitu aloituspaikkojen kasvun tarve on 49 %. Tämä voisi olla tulevaisuuden ala myös miehille.

Ajatuksena on, että samantyyppiset tunnusluvut lasketaan jokaisen opintoalan osalta koulusteittain, jonka jälkeen tunnuslukuja analysoidaan segregaaation näkökulmasta. Analyysin tukena voidaan käyttää Työministeriön Työvoima 2020 ennustetta sekä mutta ennakointimateriaalia.

Selvitys on suuntaa-antava ja se vaatii 3–4 kuukauden työpanoksen.

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

ISBN 952-442-683-8

ISSN 1458-8102

Julkaisumyynti:

Yliopistopaino

PL 4 (Vuorikatu 3)

00014 Helsingin Yliopisto

puhelin (09) 7010 2363

faksi (09) 7010 2374

books@yopaino.helsinki.fi

www.yliopistopaino.helsinki.fi